

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐ

Օրերի շեժ

Ի՞նչպես դուրս գալ սարդոստայնից

Պատերազմի ամենաթեթ օրերին, հոկտեմբերի կեսերին, Նիկոլ Փաշինյանն իր հերթական «լայվերից» մեկում «բացահայտեց» մի բան, որը փառաբանական դիտարկումներին հայտնի էր ավելի շուտ: Նա հայտնեց, որ Ռուսաստանը ցանկանում է խաղաղապահ ուժեր սեղակայել Արցախում եւ ավելացրեց, որ Հայաստանը դեմ է այդ ցանկությանը: Սակայն անմիջապես, սեփական «խորհրդակցություններ» շեշտելով, թե այլ մղումով, աղետոսից նախադասման դրեց՝ «Եթե հակառակորդ կողմը նույնպես համաձայն չլինի»: Թե ո՞ր սասանան էր Նիկոլին դրել «հակառակորդ կողմի» դաժանամիտ փաստաբանությունն սսանձելով՝ երեւի միայն ինքն զիջել, մեկ էլ՝ սասանան: Եվ բանը բանից անցնելուց, մարդկային ու սարածախի ահռելի կորուստներից հետո, ինչպես ասում են՝ «հոգում վրա հասան» ռուսական խաղաղապահ ուժերը նույնպես 8-ի գիշերը եւ «Երեւոնի» օդակայանից Նախիջեւանի սահմանի եզրագծով արժանապատիւ սլացան դեմի Արցախ՝ առանց ընկրկելու Նախիջեւանից արձակված հրթիռով իրենց ուղղաթիռի խոցումից, առանց հարցնելու Նիկոլի կարծիքը, որի միակ դաժանամիտությունը եղել էր կառավարությանը հայտարարություն ստորագրելը:

Դիտարկումների ուսուցողականը չարժանացած վերելի դրվագը ընդամենը մեկն է կորսված այն դաժանություններից, որոնք պատերազմի առաջին օրերից, նույնիսկ դրանից դեռ շատ առաջ ներկայացան Նիկոլին ու նիկոլականներին, որոնք մասնաշրջող ամբողջական, փառաբանական ու ռազմական զոհության եւ հետագայում դեռ բացահայտելի այլ դաժանություններով անսեսվեցին, նույնիսկ մերժվեցին: Հետեւանք եղավ՝ սեփական սխալներով ու սարածաբանային նոր դայանների դաժանությունով հյուսված սարդոսայն, որում այժմ հայտնվել են մեր երկիրը, ժողովուրդը, ղեկավարները: Բայց առաջին հերթին՝ ինքնակործան իբխանությունը՝ Նիկոլի գլխավորությամբ: Աղաքայն՝ նույնպես 9-ից մինչեւ հունվարի 11-ը եւ այնուհետեւ մեր երկրում դաժանագործական գործունեությունները, որի մասին խորաթափանց վերլուծությամբ մեր ներկա համարի 4-րդ էջում հանդես է եկել Երվանդ Ազատյանը:

Բայց հարցերի հարցը մնում է նույնը՝ ինչպես դուրս գալ սարդոսայնից: Ընդդիմությունը, ի դեմս «Հայրենիքի փրկության շարժման», դնում է Նիկոլ Փաշինյանի հրաժարականի դաժանությունը: Արդար է իրավացի դաժանություն՝ որի սահմանադրական ճանապարհով իրականացումը ներկա դաժանագործություն է ոչ թե եւ ոչ միայն Նիկոլի համառության դայաններում, որան՝ Սոսկվա-Բախու-Անկարա եռակողմ հզոր դաժանությունները նրան սարդոսայնի մեջ դաժանությունները թելադրելու Երվանդ Ազատյանի դաժանությունը:

Այդ եռակողմ ամենակարեւոր անդամը, հասկանալի է, մնում է Ռուսաստանը, որի նախագահը հունվարի 11-ի եռակողմ հանդիման ավարտին չէր բացնում իր գոհունակությունը սարածաբանում անփոխարինելի թելադրողի իր դիրքերի ամրապնդման փաստից, առանց ուսուցողական դարձնելու Նիկոլի զանգվածներին՝ գերիներ, անհետ կորածներ, Արցախի կարգավիճակ, եւ այլն: Արդարեւ,

Վլադիմիր Պուտինը նույնպես իրականացնում է Հայաստանն ու Արցախը ռազմափառական ամրապնդման վախճանի վերածելու, նոր ռազմափառական ստեղծելու, Արցախում ԵԱՍՄ ակունքներելու եւ, ի մեջ այլոց, Վրաստանը օգնելու ծրագրերը:

Նկատի ունենալով այս դաժան ալյուրանմանային սարքերակներից մեր երկրի գրկված լինելու փաստը, որոշ օրագրողներ, ինչպես նաեւ հասարակության մի կարեւոր շերտ, առաջ են փառում Ռուսաստանի հետ դաժանային հարաբերություններ (կոնֆեդերացիա) հաստատելու նպատակահարմարությունը, որի մասին մեր թերթի ներկա համարի 3-րդ էջում հանգամանորեն անդրադարձել է մեր մշակական հեղինակներից, փառաբան Արամ Սաֆարյանը: Այստեղից հետեւում է, որ «Հայրենիքի փրկության շարժումը», որի ներկայացուցիչներից ոմանց Սոսկվայում խորհուրդ էին սվել Երեւանը Մայրանի չվերածել, այսինքն՝ Նիկոլի դաժանագրությունը չդարձնել գլխավոր նպատակակետ, ղեկ է նախաձեռնողականություն հանդես բերել եւ այլ սարքերակների հետ լրջորեն ֆեմարկի Ռուսաստանի հետ դաժանային հարաբերություններ ստեղծելու խնդիրը՝ ի խնդիր ղեկավարությունը ի ստառ չկորցնելու առաջնահերթություն: Այլ խոսքով՝ որդեգրել սարդոսայնից ինչ-որ կերպ դուրս դրձնելու թերեւս վերջին ձեւը՝ իր անդաժանություններով եւ առավելություններով հանդերձ:

Մինչ այդ՝ մոռացած էլ գերիներին, էլ անհետ կորածներին ու դեռեւս չհայտնաբերված զոհերին, Նիկոլն այս օրերին շոգեդրձ լծված է հունվարի 11-ի հայտարարության մեջ նախատեսվող՝ այսպես կոչված ճանապարհային-հաղորդակցային հարցերի ժամկետներին հասնելու գործին: Արակարգ ոգեւորություն՝ որը ներկա փուլում Հայաստանին չի կարող որեւէ լավ բան խոստանալ, թերեւս միայն կօզնի Նիկոլին՝ իր փառաբանական հոգեվարքը երկարաձգելու: Եվ ընդհանրապես իզուր է այդ ոգեւորությունը, փանգի Վաչեհիզոսից հասնող սեղեկությունները խոստանում են վերջ տալ Անկարա-Սոսկվա սիրախաղին. կազմավորման փուլում զսնվող նախագահ Բայրեհի վարչության մեջ Թուրքիան չի ունենալու այն գործակիցներին, որոնք Թաւմիի օրով օգնում էին Երդողանին, որդեգրի խրխնջացող մտուցի վրա նստած արժանի աջ ու ձախ: Հաստատ կարելի է ասել, որ Բայրեհի Ամերիկան դուրս է գալու թրամփյան ինքնադաժանականությունից եւ Անկարային ստիպելու է Երկրի կնգնել իր հետ՝ հակառուսական ճակատում: Դրան ստատում են Կիոթոսը, Հունաստանը, Եգիպտոսը, Իսրայելը եւ Ֆրանսիան: Անուշտ մեմֆ չեմֆ կարող դուրս գալ դայանավորվածությունից, բայց կարող են մոռցնել, օրինակ՝ Թուրքիայից Ցեղատարանության հարցում իր հանցագործության ճանաչում եւ հասուցում դաժանությունը:

Սակայն դրա համար հարկավոր է արիություն, հաւելնկատություն եւ կամփ: Բաներ՝ որոնք դաժանում են Նիկոլին եւ նիկոլականներին: Ժամ առաջ ղեկ է երկիրը որեւէ կերպ դուրս բերել սարդոսայնից: Նիկոլը կարող է մնալ այնտեղ: Մեկ է ի վերջ Սարդը ուտելու է նրան:

ՀԱՐԱՐ ԵՎ ԵՆԵՐՁԵՆ

Վահագն Գուրգադյանը Նորեւան մրցանակակրի դասախոսության առանցքում

2020 թ. ֆիզիկայի Նորեւան մրցանակ է շնորհվել Սր Բոչեր Պենրուզին (Օֆսոր), որը դեկտեմբերի 8-ին կարդաց Նորեւան դասախոսությունը «Սեխոնոններ, կոսմոլոգիա եւ սարածա-ժամանակային սինգուլարություններ»:
<https://www.youtube.com/watch?v=DWF1uN9Q1Q>
 Նորեւան ելույթները, որոնց հետաքրքրությամբ ստատում են աշխարհի մասնագետները, մնում են գիտության դասնության մեջ, ֆանի որ մրցանակակիրը ներկայացնում է սկյալ բնագավառի անցյալի եւ ապագայի իր սեսակետները: Պենրուզի ելույթում, որ վերաբերում էր բնագավառի մեկարայ ընթացքին, հիշատակված փոքրիկ գիտնականների թվում է Կոսմոլոգիայի եւ աստղաֆիզիկայի կենսունի դեկավար, որդեգր Վահագն Գուրգադյանը:
 Սա առաջին հայ գիտնականի հիշատակումն է Նորեւան ելույթներում դրանց ավելի ֆան մեկարայ դասնության մեջ:
 Ալիխանյանի անվ. ազգային գիտական լաբորատորիայի կայքը
<https://www.aan.am/?control=h1528lpc=newslang=en>

Խորացնել չին-հայկական համագործակցությունը եւ միախառնել կառուցել զարգացման նոր ուղիներ

ՅԱՆ ՅՈՒՆԳ

Հայաստանում Չինաստանի արակարգ եւ լիազոր դեպտան

2020 թվականի դեկտեմբերի 16-ից 18-ը Պեկինում տեղի ունեցավ Չինաստանի Կենտրոնական սնեսական աշխատանքի ամենամյա համաժողովը: Համաժողովն անփոփեց 2020թ.-ի Չինաստանի սնեսական աշխատանքը, վերլուծեց ներկա սնեսական իրավիճակը եւ կազմակերպեց հաջորդ արվա սնեսական աշխատանքները: Չինաստանը աշխարհի երկրորդ խոշորագույն սնեսությունն է, եւ այն կարեւոր ազդեցություն ունի աշխարհի սնեսական զարգացման վրա: Որդես Հայաստանում Չինաստանի դեպտան, եւ

եւ սեխոնոնական նորարարության ոլորտում, բացառիկ նվաճում է գրանցվել բարեփոխումների եւ բաց սնեսության ոլորտում, ինչպես նաեւ ժողովրդի կենսամակարակի բարելավման մեջ: Չինաստանի զարգացման այս նվաճումները գրավել են աշխարհի ուսուցողությունը:
 Ամփոփելով Չինաստանի կառավարության եւ չին ժողովրդի հաջող փորձը՝ կարծում են, որ հետեւյալն արժե կիսել մեր հայ բարեկամների հետ:
 Նախ, ուժեղ կենտրոնացված դեկավարումը Չինաստանի համար իր ջանքերը միավորելու եւ դժվարությունները հաղթահարելու հիմնարար երաշխիք է: Չինաստանի Կոմունիստական կուսակցության դեկավարությամբ՝ Չինաստանը կարողացավ համադեպական ջանքերի միջոցով

կցանկանայի մեր հայ բարեկամներին, ովքեր մտադրված են Չինաստանի զարգացմամբ եւ չին-հայկական փոխաշխատակցության համառոտ ներկայացնել ներկայիս իրավիճակը:

2020 թվականը արտառոց արի էր մարդկության դասնության մեջ: Նոր կորոնավիրուսի համաճարակը մոլեգնում է ամբողջ աշխարհում, իսկ համաշխարհային սնեսությունը աղորում է Երկրորդ համաշխարհային դաժանագործական ավարտից ի վեր ամենամանր անկումը:

ՉԿԿ-ի ուժեղ դեկավարությունը՝ գլխավոր ֆարսուղար Սի Շինմիցի գլխավորությամբ, կարողացավ հասնել նրան, որ Չինաստանն աշխարհում առաջին ղեկավարությունը դարձավ, որը վերահսկեց ներքին համաճարակը եւ ակտիվորեն վերսկսեց գործառնություններն ու արտադրությունը՝ դառնալով դրական սնեսական աճ գրանցած միակ ղեկավարությունը: Վերջին մեկ արվա ընթացքում Չինաստանը վաճառական առաջընթաց է գրանցել երեք խոշոր «մարտերում»: Եւրո ղիսկերի կանխարգելում եւ վերացում, աղբաւության նպատակային նվազեցում եւ օրջակա միջավայրի աղտոսման կանխարգելում: Նշանակալից առաջընթաց է գրանցվել գիտական

զարգացումը COVID-19 համաճարակը եւ բացասական սնեսական աճը փոխել դեմի դրականի: Այս ամենը բացահայտեց չինական բնութագրիչներով սոցիալիզմի համակարգի առավելությունները՝ կենտրոնացված ջանքերով եւ ռեսուրսներով կարեւոր իրադարձությունների կամ նախագծերի իրագործման համար:

Երկրորդ, Չինաստանի զարգացման ծրագիրը վերջնական նախագիծ է: Զարգացման ղեկավարությունը միշտ կայուն եւ հետեւողական է: Խոստումները ղեկ է իրագործվեմ, գործողությունները ղեկ է լինեմ վաճառական. սա Չինաստանի հիմնական գրավականն է երկարաժամկետ կայուն սնեսական աճի հասնելու համար:

Երրորդ, «Երեք մի մոռացել, թե ինչու եմ սկսել, եւ ձեր առաքելությունը կարող է իրականացվել»: Որդես առաջնորդ՝ Չինաստանի Կոմունիստական կուսակցությունը միշտ հավասարիմ է մնացել զարգացման ժողովրդակենտրոն փոխաշխարհային ժողովրդի բարեկեցությունը համարելով նպատակների հետադրման եւ որոշումների կայացման ուղեցույց: Չին ժողովրդի երջանկության, բավարարվածության եւ անվսանգության զգացումները անընդհատ աճում են:

ՅԱԿՈՒ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Ուշացած կադանդեքներ

Այս օրի Կադանդը միա օրիներուն նման չէր, նոյնիսկ՝ ոչ մէկ օճական օրի նման էր: Սակայն եւ այնպէս Կադանդ էր ըստ օրացոյցին (որ ժամանակին, երբ նոր ուղղագրութեան օրէնքները կը մտնէին ու բոլոր Օ քաղաքը Ռ-ով կը փոխարինէին, ինչպէս որ Օրացոյցը եթէ Ռ-ով գրեն, ամօք դիտելի ըլլայ, քանի որ ցուցարարութեան արժանի բան մը չէ, ասոր համար վերադարձուցին Օ-ն): այդ նմանակով ալ, առանց շուկայ իջնելու, առանց իսկ կողմէ մը ծախսելու, հին սովորութեան մը համաձայն, նստեցայ ու «Կադանդեքներ» գրեցի ու ահաւասիկ թերթին կը յանձնեն:

Հայաստանին՝ Նոր դեկալարութիւն, լրիւ նոր, ոչ նախկիններով, ոչ անոնց «մարդոցմով», ոչ երիտասարդներով, ոչ չափահասներով, ոչ արական սեռի, ոչ իգական, ոչ անփորձներով, ոչ փորձառուներով, ոչ կուսակցական, ոչ անկուսակցական, ոչ ռուսամէտ, ոչ արեւմտամէտ, ոչ ռուսեալ, ոչ անուս, ոչ թէմոկրատ, ոչ դիմադրող... մէկ խօսքով՝ անգոհանելի: Լուծումը՞, քանի որ ներկայի ժողովուրդը անդայնքան վեր յիշածներէս մէկն ու մէկն է, դիմել ծննդատուններուն եւ նորածինները դատաստել վերի ունակութիւններուն դէմ դատաստել եւ սոյստել միմեզ մեծնման:

Արցախին՝ Հայաստանի մտադարձեր ցաւը տարւաւ, այնքան տարւաւ, որ ինքն իր ցաւը սանիլ չկրցաւ: Հիմա մեծ դառնալիք գիրքը կը նստի, յուսանք մօտովը չէք փեցներ:

Սփիւռքին՝ Շատ խոնոր բարեմիտ մը, Հայաստանին եւ Արցախին հոգիով, արտով ու գրականներով ձեր աննախընթաց գորակցութեան համար:

Ռուսիային՝ Կը շարունակեն ուժը ցոյց տալ աշխարհին, մէյ մը Սուրիոյ մէջ, մէյ մը Կովկասի, մէյ մը Ղրիմի ու վերջերս ալ՝ Արցախի: Ժամանակն է, որ սրբագրես քու նախնիներուդ ըրած մեծ սխալներն ու Արեւմտեան Հայաստանի թուրքին կողմէ գացած տարածքները վերադարձնել տա:

Եւրոպային՝ Դիտողի ձեր դիտարկներուն կեցողութիւնը չի վայելէ ձեր վարկին ու բարիքին, դուք որ աշխարհի մատուցականութեան եւ արուեստներու ջանքերը դարձաք Վերածնունդէն ի վեր, ձեզի վայել կեցողութիւն ունեցէք մեր հայրենիքին հանդէպ, յանուն արդարութեան եւ փառաբանութեան:

Մ.Նահանգներուն՝ Աշխարհի սերը ըլլալու ձեր հանդուրդը սկսած է գունաթափիլ: Թրամպի յոխորտանքներն ու վերջին ահաբեկչական յարձակումն ու ներխուժումը Քափիթիլ՝ խոնոր սեւ կէս մը արձանագրեց ձեր վարկին վրայ, աշխատեցէք վերականգնել ԱՄՆ-ի վարկը, համագիտ ձգեցէք աշխարհը ու փթերմիդը ամէն տեղ մի՛ խոթէք, եւ վերջապէս փառութիւնը ունեցէք Հայոց ցեղասպանութիւնը իր անունով կոչելու:

Կրասնին եւ Իրանին՝ Գիտէք, որ արժէքաւոր, բայց բազմաչառար դրկից մը ունիք, ահա նուաճ երկու թեմաքի միտարարներն միջեւ, զոնէ դուք բարի դրացնութեամբ վարուեցէք: Շահը՝ զանա, հասկցանք, սակայն արդարութիւն ընելն ալ ձեր վարկը կը փրկէ:

Աստիճանին եւ Թուրքիային՝ Չարի սիրակալութեան այս ժամանակներուն հերոսներն էք, վաչկասուն, կրտսրաւ, թալանող ու անտրոզ ձեր նախնիներուն ժառանգորդներն էք, արդիք եւ վայելեցէք ձեր արիւնքաթափա անցեալն ու ներկան, մինչեւ հայկական ահեղ դատաստան:

Սուրիոյ եւ Լիբանանին՝ Խորք եղբայրներ, չար ուժերն զոհեր, կը բաւէ երգէք Ջիւանիի «Յախորդ օրերը ձերն են նման կու գան ու կ'երթան»... Այդ օրերը իրենք իրենց չեն երթար, ոչ ալ խաղաղութիւնը անկողն հիւրի մէջ կ'այցելէ ձեզի, ձեր մէջէն վանեցէք դատարարութեան եւ չարաշահողները, վերջ տուէք օտարներէն ձեր կախաւորութեան, իսկական անկախութիւն ձեռք բերէք, ու խաղաղութիւնը ինքնիրեն կը վերադառնայ:

Covid-19-ին՝ Տարեդարձը է, շնորհակալ չըլլայ, փթեղ-բերնէղ գայ տարեդարձը, որ մարդկութեան փթեղ-բերնէն բերի: Ինչպէս եկար, այդպէս ալ գնա ու անվերադարձ կորսուէ:

Եւ վերջապէս... Զանի մը փիլոսոփ կարմիր ողորդող բոլոր այն բերաններուն, որոնք ֆէյսպուքը աղքատանի հետ շփոթելով՝ զայն ողորդած են զուսուսող ստառնալիներով, անամօք վիրաւորանքներով, փողոցային հայրախոսներով եւ անեծքներով:

«Երեւել թէ այս տարին, վերջ տար հայի ցանդին, չարը կորչէր ու բարին բոյն դէր մեր արտերին»:

Մենք դատարարական ենք խորհային դատարարներն ունենալու

ՄԱՐԻՏՍԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Դժվար չէ հասկանալ, որ եթէ դու գլխավոր խնդիր ես համարում գերիների վերադարձը, իսկ թեմաքի՝ իր ցանկին հարմար հաղորդակցության արագացումը, ապա վերադարձի հարց չլուծելով արագացումը համաձայնություն ստորագրելը նշանակում է ստասարկել թեմաքի օրակարգը: Այլ եզրակացություն դժվար հետեւի առաջին հայացքից: Եթէ երբ համար գերադաս խնդիր ես առանձնացնում ես այն չես կարողանում լուծել, ապա միակ սարքերակ մեք է լինի որեւէ բան չստորագրել՝ քո գերադաս հարցը ստորագրման նախադրման դարձնելով: Իսկ եթէ վստահություն կամ երաժշտիչ չունես գերակա խնդիրը լուծելու, ապա ուղղակի մեք է չմեկնել այդպիսի համադրման ու մի անգամ ես Հայաստանը չմվաստացնել: Որովհետեւ բանակցել չկարողանալը այս դեպքում բնական հետեւում է դատարարական սանուկ օրակարգը, սանուկ սկող դեկալարացի միտք բարդութեամբ լուծել է ու խեղձացած, ու որեւէ դատարար չի կարող դնել: Բայց եթէ դա չի ընթանում սանուկ սկող դեկալարացի՝ դա մեծ խնդիր է դառնում երկրի համար: Բայց միթէ այդ դատարար մեք է շարունակի տուժել հայկական ցանքը, միթէ դիտարար արտարարներն չզոգսվել այն իրական-բանակցային դատարարից, որը դրոշմաբեր հնարավոր է դարձնում եւ եռակողմ համաձայնագրի բարելավումը (որից ցատ է վախենում Ալիեւը), եւ նոր, թեկուզ նախադրեալ խոսակցութեան համաձայնագրերի ստորագրման, անգամ հին որոշ դրոշմների կատարման բացառումը:

Ինչպէս է ստիպում դատարարը սանուկ սկսած դեկալարացի, երաժշտիչ չսանալով, մեկնել Մոսկվա եւ ստորագրել հունվարի 11-ի նոր համաձայնագրի՝ Հայաստանի համար այս դատարարն ոչ առաջնահերթ, եւ, հանգիստ կարելի է ասել, նվաստացուցիչ 4 կետերը, քանի որ եւ ներքին բարոյագրութեան, եւ ներառական լարվածության մթնոլորտը լիցքաթափելու տեսակետից առաջնահերթ գերիների վերադարձն էր, որը մի փոքր կ'մեղմէր ֆոնը: Փաստորեն՝ ստորագրված փաստաթուղթը, որի կատարման շուրջ արդեն կողմերի տարբեր դատարարներ լրացուցիչ հանդիպում են հիմա, ի չի դարձրեց գերիների, դատարարի դատարար փառաբանական անձանց, զոհվածների մարմինների լիակատար փոխանակման՝ եռակողմ հայտարարության 8-րդ կետով նախատեսված հայկական կողմի գործը կոմպանը, քանի որ ինչ մեք էր՝ թեմաքի ստացավ առանց դա կատարման էլ: Ու հիմա ոնց ուզի, այնպէս էլ կվարկի գերիների հարցում, կարունակի գերիների խնդիրը կաղել Ար-

ցախից հայկական զինուոր դուրս բերելու իր լիցի դատարարի հետ, նոր գերիներ կվերցնի, նրանց ահաբեկչականվանի, ինչպէս որ մեր բնագծից վերցրած 62 զինծառայողին է անվանում կամ Լիբանանից բերձորում ամրեցրել տեղափոխված հայուհուն՝ Մարալին է անվանում: Ինչպէ՞ր դիտարար միտքերի 9-ի հրադարարը անընդհատ խախտող Ալիեւը թուրքական ցանկ առաջ տանել ու կարողանա սասնամայակների թուրանական երազանք իրականացնել՝ Թուրքիան երկաթգծով Ադրբեյջանին կաղելով, մեր իսկ երկրի սահմանագծումն իր սրի ցանկություններով անելով, իսկ մեք սանուկ սկսած դատարարից երկու ամիս անց անգամ դիվանագիտական հակադրարը արած չլինեմք գոնէ Միսկի խնդիր մյուս համաձայնագրերով Արցախի կարգավիճակի հարցի լուծման խնդիրը միջազգային փառաբանական հարցույթ փոխադրելով: Պարզ չէ՞, որ մեր ռազմագերիները դեռ մեք ցատ է անհատելու Ալիեւը՝ GPS- ու սահման գծելիս, որսի հոտ առած բորենու դեպք ադրբեյջանցին անընդհատ դատարար է մեր գյուղերի ու սննդի շուրջ ու արտարարի տուն առ տուն առաջ գալ: Հայկական կողմին կարծես այս դատարարն ոչ առաջնահերթ, եւ, հանգիստ կարելի է ասել, նվաստացուցիչ 4 կետերը, քանի որ եւ ներքին բարոյագրութեան, եւ ներառական լարվածության մթնոլորտը լիցքաթափելու տեսակետից առաջնահերթ գերիների վերադարձն էր, որը մի փոքր կ'մեղմէր ֆոնը: Փաստորեն՝ ստորագրված փաստաթուղթը, որի կատարման շուրջ արդեն կողմերի տարբեր դատարարներ լրացուցիչ հանդիպում են հիմա, ի չի դարձրեց գերիների, դատարարի դատարար փառաբանական անձանց, զոհվածների մարմինների լիակատար փոխանակման՝ եռակողմ հայտարարության 8-րդ կետով նախատեսված հայկական կողմի գործը կոմպանը, քանի որ ինչ մեք էր՝ թեմաքի ստացավ առանց դա կատարման էլ: Ու հիմա ոնց ուզի, այնպէս էլ կվարկի գերիների հարցում, կարունակի գերիների խնդիրը կաղել Ար-

թյամբ ստորագրած թղթերի օգուսներն են հաշվում՝ մոռացած գլխներին գալիք ժողովրդագրական փոփոխությունները: Նոր հնարավոր դատարարի հնարավորությամբ այդպիսի թղթի արդարությունները, Սյունիքի ստառնացող վստահները: Եւ բացի այդ՝ թուրքն ինչ-որ չի կարողանում վերցնել գերիներ, վերցնում է առեւտրով եւ փողով:

Առհասարակ, ինչ կատարվում է Հայաստանում, այն տրամաբանության մեջ չէ, որ մեք է լինեք հետադարձան լիցի կատարում: Երկրի Սահմանադրության թիվ մեկ երաժշտավոր նախագահը (Սահմանադրության կարեւոր կետը մարդու կյանքի իրավունքն է, որ դատարարը գրոյացրեց) խոսում է անցյալի էջը փակելու եւ չորրորդ հանրապետություն մտնելու մասին, իրականության գործարար եւ օրենսդիր թեւերը ձեւ են անում, որ ոչինչ էլ տեղի չի ունեցել՝ ԲԴԽ անդամ են առաջադրում, խոսում բացվելիք երկաթուղու սնտեսական նշանակությունից, ժողովրդի ընտրելու իրավունքը չիսխելուց, վարչապետին ընտրագնազվածի սկսած լեզիսիմությունից: Այս ամեն ինչ փոխվել է նոյնմերթի 9-ին, լեզիսիմությունը գրոյացել կամ ծայր աստիճան նվազել է. երկիր են հանձնել, աններելի թվով երեսասարդություն են կորցրել: Սա ինչ է՝ գերիներին չեն կարողանում վերադարձնել, մի հաս էլ գնում են Մոսկվա ու հաղորդակցության ուղիների արագացումը կատարման դատարարություն են ստորագրում:

Երկրի անհասկանալի գործելակերպ, երբ իրականությունը ձեւ է անում, որ ոչինչ էլ տեղի չի ունեցել, գործնական փայլ չի արվում Արցախի հարցը Միսկի խնդիր լիարժեք ֆորմա տեղափոխելու եւ դատարարով հարցի միակողմանի լուծումը դիվանագիտական խոտրակ վերադարձնելու համար, ու կարծես մերնք ստասում են, որ Ալիեւն ու Պուսիւնը բանավոր հրահանգներով մեր հարցերը լուծեն եւ այդ մասին զեկուցեն Էրդողանին, որդես վերադասի... ➔ 10

Արտգործնախարարը՝ գերիների եւ բանակցությունների մասին

Արտգործնախարար **Արա Այվազյանի** հետ Ազգային ժողովում փակ հանդիպում էր կազմակերպել, որի բաց մասի նրա խոսքից եւ հանդիպումից հետո էլ լրագրողների հարցերի դատարարներին մի քանի ցեցարում փոխանցեմք: Ըստ արտգործնախարարի՝ տարածաշրջանում ստեղծված վիճակը ուժի կիրառման հետեւան է, բայց ուժի կիրառմամբ որեւէ հակամարտություն չի լուծվում,

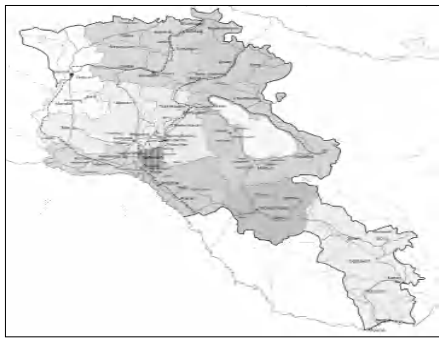
այլ միայն բանակցություններով: Այնպէս որ Հայաստանը շարունակելու է Արցախի ժողովրդի իմնորոշման հիմքով լուծման հետադարձը բանակցություններով, Արցախին դատարար տարածքների արտակոտորացմանը հասնելու եւ դրանց բնակիչների անվտանգ վերադարձին ուղղված ֆայլերը:

Մեր ռազմագերիների խնդիրն ամենաառաջնայինն է ԱԳՆ աշխատանքում, բայց ոչ հետո լուծվող: Միջգերատեսչական աշխատանքային խմբի եւ ԱԳՆ-ի բոլոր խոտրակներով ամենօրյա ռեժիմով աշխատանք է տարվում այդ հարցով, որի լուծումը կնդասի վստահության մթնոլորտի ձեւավորմանը: Ըստ նախարարի, եթէ Ադրբեյջանը չի կատարում իր դատարարությունը հունամիտար խնդիր շուրջ, ապա մնացած բոլոր խնդիրները կյանքի կոչելը դժվար դատարարներին է:

Տարածաշրջանային աշխարհագրաֆական սղառնալիքներին ու մարտահրավերներին հայաստանի համարժեքության մասին

ԱՐԱՄ ՍԱՖԱՐՅԱՆ

Քաղաքական վերլուծաբան, Եվրասիական փորձագիտական ակումբի համակարգող

Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության գոտում վերջերս բորբոքված դաշտերում, Հայաստանի դարձուկները, Հարավային Կովկասում Թուրքիայի ներկայության մեծացումը, ռուսական խաղաղադաշտի առաջնությունը Արցախում, Հայաստանի հասցեյին թուրք-ադրբեջանական սղառնալիքները եւ մի Եւրոպայի հանգամանքներ հիմնավորապես թելադրում են հայ հասարակական-քաղաքական մտածողները և մարտավարություններ եւ մարտավարություններ, որոնք թույլ կտան ադապտվել Հայաստանի զարգացումը եւ նրա արժանապատիվ ներկայությունը իբրև լիարժեք սարածաշրջանային խաղաղոց:

Այս հոդվածը ստեղծված իրավիճակի վերլուծության, ինչպես նաև մեր հասարակության այն ուժերի մաշակ-ցույցության փորձ է, որոնք լրջորեն մտա-հոգվել են Հայաստանի Հանրապետության ադապտվել, որդես ինքնիշխան եւ կենսունակ դիմադրություն:

Սղառնում է արդյոք Թուրքիան Հայաստանի անվանգությունը

Իր ներստանական հավակնություններում Թուրքիան չի էլ թաքցնում, որ իր համար կարևոր է Հարավային Կովկասի ուղղությամբ ընդլայնումը եւ «Մեծ Թուրանի» սրամաքանությանը, այնուհետև Կենտրոնական Ասիայի ուղղությամբ Եւրասիական շրջանակումը: Հայաստանը, որը վերջին հարյուր տարում ուղղակիորեն կարծես թե չի բախվել հարևան Թուրքիայի նկրտումների հետ, որը չունի մեզ հետ դիվանագիտական հարաբերություններ եւ, ավելին, դաշնային Անկարան մեր երկրի հետ արդեն գրեթե 28 տարի իրագործում է առեւտրաստեսական էմբարգո փակված սահմանների դաշնայնություն, ամենօրյա կյանքում կարծես թե բաց է թողել ստատիստիկ, որ ահա այս նոր սարածաշրջանային սերությունը (որը մեր հանդեպ թեմամբար է սրամարդկած) դարձել է մեր սարածաշրջանի գերակա ուժերից մեկը: Ադրբեջանը, որի ռազմավարության մեջ Ռուսաստանին հրավիրելը խաղաղադաշտի առաջնությունն անդամանորեն զուգակցվում է Թուրքիային հրավիրելու հետ ունենալու ռազմական ներկայություն հակամարտության գոտում, ամփոփում է այս ընդլայնման դաշնակերը, որտեղ Թուրքիան ոչ միայն հանդես է գալիս իբրև ակտիվ խաղաղոց, այլ նաև Ադրբեջանի հովանավոր:

Լավ կլինի, որ մեր ռազմավարություն մշակողները իմանային, որ Եվրոպական Միության անդամության մասին խոսակցությունների եւ սեյալականների հետեւում հարևան Վրաստանը փաստացի վերջին 20-30 տարիների ընթացքում իրականում հայտնվեց թուրք-ադրբեջանական սանդեմի անդառնալի սնեստական եւ քաղաքական ազդեցության սակ: Եվ այստեղից հարց. չե՞ն հանգեցնի արդյոք մեր սարածաշրջանում բացվող սահմանները, մինչև վերջերս փակված սրամարտային կոմունիկացիաների լիարժեք գործունեության վերսկսումը այն բանին, որ Հայաստանը եւս (եթե հայտնի սրամաքանությամբ բացվեն փակ սահմանները արեւմտյան հա-

րեւանի հետ) ընկնի թուրքերից սնեստական կախվածության մեջ: Մեր քաղաքական գործիչներին խնդրում ենք մեկ անգամ եւս կարդալ Բաթումի (1918թ.) եւ Ալեքսանդրապոլի (1920թ.) դայնամագրերը, հասկալալու ենթադրվող սահմանների եւ սրամարտային կոմունիկացիաների գործարկման մասով: Միամտություն է կարծել, որ վերաբացվող սրամարտային մայրուղիները կկալալու Ադրբեջանը Նախիջեւանին, իսկ Հայաստանը՝ Հյուսիսային Կովկասին եւ Իրանին, սակայն Հայաստանը Թուրքիային կարող երկաթուղին եւ ավստմայրուղին կման փակված: Բայց այստեղ էլ մեծ հարց կա. ո՞վ է առաջ մղելու սահմանները բացելու հարցը եւ, ընդհանրապես, այդ ամենը ի՞նչ կարող է թալ մեր երկրին: Կարծում ենք, որ հարկավոր է մամուլներում բծախնդիր կերպով մշակված քաղաքական-դիվանագիտական ակտիվություն, որը համաձայնեցված կլինի Երեւանի եւ Մոսկվայի միջեւ եւ որը ընթացող գործընթացներին համարժեք կկարողանա մշակել դիրքորոշումներ, որոնք հասկանալի եւ ընդունելի կլինեն միջազգային համայնության համար: Կուզենայինք հիշեցնել, որ «Ֆուսքուլային դիվանագիտության» (2009-2010թթ.) նախաձեռնման ժամանակ հայկական իշխանությունները կասարված փաստի առաջ կանգնեցրին դաշնակցից ռուսական դիվանագիտությանը, որն այն ժամանակ կամացուկ սարակուսում էր:

Թվում է, որ առեւելի ծավալներ ստացած կեղծիքից, ինքնախաբերությունից, հասարակական կարծիքի աճարարություններից հետո մեզանում Եւրասիանը (եթե ցանկանում է դաշնական եւ սարածաշրջանային ինքնուրույն խաղաղոցի կարգավիճակը) չի կարող ունենալ ռուսաստանյանից սարբերվող արտաքին քաղաքական ռազմավարություն եւ այն փչ թե Եւրասիանը ու հնարավորություններով:

Ավելին, ամենուրեք ավելի բարձր են հնչում դաշնակցից Հայաստանը Ռուսաստանին միացնելու վերաբերյալ: Կցանկանայինք ասել, որ չնայած դա մեր փոքրիկ երկրի համար ավելի մեծ անվանգության համակարգ է սնեստության զարգացումն ադապտվելու համար, սակայն մի Եւրոպայի դաշնակցի ուղղակի իրատեսական չէ: Նույնիսկ եթե Հայաստանի բնակիչների մեծամասնությունը դաշնակցի լինի փվարկելու այդ գաղափարի օգտին որդես փայլալուծից եւ կոլապսից փրկվելու ձեւի, եւ եթե դա տեղի ունենա (ասենք իբրև դարգ բարի ցանկություն), ադա անդամանորեն կզսնվեն ուրիշ հայեր, որոնք ազգային-ազատագրական Եւրոպայում կծավալեն, կհամախմբեն հայկական սփյուռքի մի հասվածը եւ այդ ամենը նոր գեներ կդարձնեն զլոբալ Արեւմուտքի ձեռնում Ռուսաստանը վարկաբեկելու եւ թուլացնելու համար: Եվ այստեղ կուզենայինք հարցնել, իսկ հարկավոր է ար-

դյոք դա Ռուսաստանին: ԶԷ՞ որ նորից կսացվի հայտնի դաշնակցի երբ ուզում էինք ավելի լավը, բայց ստացվեց ինչդես միտ: Ոչ, դա չէ ամենաճիշտ ճանադարից ստեղծված հանգամանքներում: Ամենալավ ճանադարից, որը թելադրված է վերջին ճակատագրական ամիսների իրողություններով, ամրադնդելն ու խորացնելն է դաշնակցի Ռուսաստանի հետ:

Ռուսաստանի հետ դաշնակցի ամրադնդմանը այլընտրանք չկանելու մասին

Որդեսից չեւայլալի հայկական դեմակամությունը, այն դառնա ավելի կենսունակ Թուրքիայի եւ Ադրբեջանի միջեւ, մեր քաղաքական ու հասարակական գործիչները առաջարկում են ստեղծել Ռուսաստանի եւ Հայաստանի դաշնակցի դիմադրություն: Հայաստանը կարող է խնդրել միանալ Ռուսաստանի եւ Բելառուսի դաշնակցին, կարող է եւ գեներել Ռուսաստանի հետ զուգահեռ ռազմաքաղաքական դաշնակցություն, սենք կարող ենք մշակել մեր դիվանագիտության, բանակի, հասուկ ծառայությունների, տեղեկատվական ցանցերի համագործակցության դաշնակցի ալոբիսմ Ռուսաստանի համակարգային գործընկերների հետ եւ դրանով հետաքրքիր լինել մեր դաշնակցին:

Հասարակական փնարկումների սկիզբը դրված է: Զաղաքական կուսակցությունների մի ամբողջ Եւրոպայի, բազմաթիվ հասարակական գործիչներ կանգնած են այս դիրքում: Սակայն թվում է, թե այսօրվա ռեսուրսները նման ծաղիկ կենսագործելու համար այնուամենայնիվ անբավարար են: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ ոչ մի տեղ չի հեռացել 90-ական թթ. ուլսրալիքերալմերի սերունդը: Ծարունակում են համախմբել ռազմասենյակ մերայն ուլսրալիքերալմերը, որոնք ավերում են ազգային, հոգեւոր արժեհամակարգի հիմքերը, ծրագրում են ներկա գեներել եւ հաջորդ խորհրդարանում: Հավաքական Արեւմուտքը 2021թ. հասկացնում է առնվազն 30 մլն. դոլար Հայաստանի քաղաքացիական հասարակությանը: Իրենց հակառուսական հայացքներով եւ աշխարհագրաֆական մախադալի ամրադնդմանը հայտնի գործիչները անգլիական եւ այլ դեմադաշնակների ուղղորդումով ակտիվորեն Եւրասիանում են բորբոքել հակառուսական սրամարտություններ եւ սկսել գցել Ռուսաստանի խաղաղադաշտի գործողության վրա Լեռնային Ղարաբաղում: Բոլոր այս թվարկված ուժերը ամեն ինչ կանեն թույլ չսալու համար զարգացնելու Ռուսաստանի հետ դաշնակցի խորացնելու գաղափարը եւ այն դարձնելու գլխավորներից մեկը Հայաստանի քաղաքական օրակարգում: Ի՞նչ դեմ է ամել: Համախմբել: Դարձնել հայտնական դաշնակցի համակողմանի ամրադնդման թեման գլխավորներից մեկը գալիք ընտրություններում: Ժողովրդին ազնվորեն, դարգ եւ ճճարիտ դեմ է ցույց սալ այս գաղափարին այլընտրանք չկանելը, եթե ուզում ենք դաշնակցի կենսունակ հայկական դեմակամություն: Եվ մեկ բան: Հարավային Կովկասում թուրքական նոր խամաճիկի դերին (որը կարող է տեսանելի հեռակարում սանձնել Հայաստանը) կա այլընտրանք: Մեր հասարակության առեւելի ջանքերով դարձնել մեր երկիրը Եվրասիական զարգացող սարածի ինտեգրված մասնիկ: Բայց այս մասին մենք կխոսենք մեր հաջորդ հոդվածում:

ՀՈՎԻԿ ԱՅՅԱՆ

Դեպի Բաքու Չենք փնարկել, թե՞ գնացնուլ

Զնայած ժամանակներն ամենեւին էլ անելդոսային չեն, բայց մի նոր անելդոս կա. Սոսկվայի Պատրիարքական լճերի մոտ մի օր, վաղ առավոտյան, երբ Անուեկան դեռ չէր թափել յուղը, հանդիպում են հայը եւ գիտեք թե ով: Գիտեք թե ով հային հարցնում է.

-Այս ամենից հետո ինձ ամենաԵւրոպայից հետաքրքրում է մեկ բան: Ի՞նչ կանել, եթե մնալ անգեւ, անգազ, առանց ռազմավարական դարավոր դաշնակցի, մերձնուկոլյան երեկոների ու Եւրոպայից: Եւ սա այն դեմքում, երբ Ադրբեջանը որոշի նորից հարձակվել այս անգամ արդեն Հայաստանի (այստեղ գիտեք թե ով մեծիծաղում է) Հանրապետության վրա:

-Ի՞նչ դեմ է անել, կնստեմք Երեւանում գնացել եւ Նախիջեւանով, Մեղրիով, Ադրբեջանով կզանք Ռուսաստան, այստեղ վազոնները կլցնենք գեներով, ու նույն ճանադարիով հետ կգնանք Հայաստան եւ առնվազն գեներ կուներանք: Հա, վերադարձի ճանադարիին Բաքվի կայարանում գնացից կիջնենք եւ թեյ կխմենք՝ ազնիվ խաղաղասեր դեմով:

Զանի որ սրանից հետո Անուեկան արդեն թափում է յուղը, իսկ դա արդեն բոլորովին այլ դաշնակցություն է, դառնանք մերին: Իհարկե յուրաքանչյուր մարդ, որը ոչ միայն փայլում է, նստում՝ հասկանալի է դաշնակցային աթոռին, այլեւ մտածում է, ցանկալի է ոչ միայն գիտեքները՝ փնարկ առաջ, հասկանում է, որ Երեւան-Նախիջեւան-Մեղրի-Ֆիզուլի-Բաքու-Մախաչկալա-Մոսկվա գնացողը ենթադրեմք վարդեսն ու Մարգարիտան կարդացող հայ մարդը չի կարող երջանիկ լինել ու իրեն ադապտվել զգալ ոչ թե որովհետեւ Բուլգակովն է այդդիսի գրող, այլ փանի որ ինքը գիտի, որ Բաքվի բանում հենց հիմա սանջում են իր հայրենակիցներից մեկին: Եւ ուրեմն, ի՞նչ գնաց, եթե դրանից Եւրոպայում չեն հասել հայ գերիները: Ո՞վ է երաշխավորը, որ այդ գնացքը, ասենք Ֆիզուլի կայարանում չեն կանգնեցնելու ու դրա բոլոր հայ եւ ուղեւորների անձնագրերը չի ստուգելու անձամբ Ռամիլ Սաֆարովը, ընդ որում առանց անհամազուտակներու նրանց, թողնելով, որ չարաքնեն խորը փնարկ: Անձամբ Պուսի՞նը, թե՞ ռուս խաղաղադաշտի, օրինակ Եզրը, որը օրական առնվազն մեկ շաբաթ օրի է խնում՝ չնայած 19 տարեկան է, եւ որովհետեւ Լյուբան իրեն չսիրեց, փանի որ փախալ հայ ռա՞ Գեղամի հետ ու այդ օրից Եզրն սկսեց առանձնահասուկ վերաբերվել հայերին: Գուցե ադրբեջանցի մայրերն են սկսել իրենց որդիներին բարի հեքիաթներ դաշնել՝ փնարկ առաջ, եւ Ադրբեջանում մեծացել է մի սերունդ, որը բացառադես սիրում է՝ կալ չունի Իլիան Ալիեւին, նրա դուստր Լեյլա Ալիեւային, ոսանալորները, թե՞ հայերին:

Հասկանալի է, որ անվանգության երաշխավոր չկա, եւ ուրեմն ո՞ւմ համար է այդ գնացքը: Հասկանում են, որ ադրբեջանցիները նույնիսկ նալով ուզում են հասնել Երեւան, եւ մենք այնքան խաղաղասեր ժողովուրդ ենք, որ սիրով նրանց կծանոթացնենք Կասկադի սրճարաններից՝ չթողնելով, որ հաշիվն իրենք փակեն, բայց այդ ո՞ր հայն է նստելու Երեւան-Բաքու-Մոսկվա գնացքը՝ Ռուսաստան գնալու համար...Զնայած, գուցե Անուեկան արդեն թափել է յուղն ու հայ մարդը ոչ թե Մոսկվայում, այլ Բաքվից է գործեր ունենալու: Ենթադրեմք դաշնակցից հարթանակած վերադարձած ու առանձնահասուկ հեռուության համար դարգեւարված ադրբեջանցի գեներալն ուզում է առանձնասուն սարբել՝ հենց Կասպից ծովի ափին, եւ հայ վարդեսների է կանչում, իրենք էլ հանույնով գնում են՝ Բաքվի ճանադարիին մեքում հաշիվելով փողը: Այնդես ու, եթե ազնիվ լինենք, ադա Երեւան-Բաքու գնացքը մեր մայրաքաղաքից ամենեւին էլ դաշարկ չի Եւրոպայում ու Եւրոպայում մեր քաղաքներում լինելու են երեքսաներ, որոնք ամեն օր խոսում են դաշնակցի հետ, որը Բաքվում աշխատում է եւ նրանք, որոնք ոչ մի օր չեն կարող խոսել դաշնակցի հետ, փանի որ նա Բաքվի բանում է: Այս երեքսաները գնալու են նույն մանկադաշտերը, դորոցները, իրար հետ խաղալու են, մինչև այն դաշնակցի, երբ հասկանան, թե ում հայրիկը Բաքվում ինչ է անում: Գեներ հասկացան...

Դեռ չկան այդ երեքսաները: Ոչ մի գնացք էլ չկա: Կանք մեք, որ չգիտենք, թե ինչ ենք ուզում: Բայց գուցե գիտենք, ուղղակի բարձր չենք ասում, փանի որ գնացքում չի կարելի բարձր խոսել՝ դեռ հին սովետական ժամանակներից:

⇒ 1 2021 թվականը Չինաստանի 14-րդ հնգամյա ծրագրի առաջին տարին է: Նախագահ Սի Ծինմինը ասել է, որ այս տարի Չինաստանի ճնշման արժանիքը կենսականապես է «ներքին եւ միջազգային երկաթի ցիկլերի զարգացման նոր օրինակի կառուցման վրա» (հիմնում ընկած է ներքին շուկան, ներքին եւ միջազգային շուկաները ամրապնդում են միմյանց): Բախվելով միջազգային բարձր միջավայրի բերած նոր հակասություններին եւ մարտահրավերներին՝ Չինաստանը դեռ է ձգտում հասնել ավելի բարձրակարգ, ավելի արդյունավետ, ավելի արդար, ավելի կայուն եւ անվտանգ զարգացման: Սակայն զարգացման նոր օրինակափոխությունը ոչ մի դեպքում փակ ներքին ցիկլ չէ: այն բաց՝ ներքին եւ արտաքին շուկաները ներառող երկաթի ցիկլ է: Զարգացման նոր ձևաչափի համաձայն, Չինաստանը կարունակի բարձր թափանցիկության դիրքում գտնվել, ավելի խորը կիսնաբերական միջազգային շուկային, կմասնակցի միջազգային գործընթացներին եւ համապատասխան ճնշմանը կներառի էլ ավելի մեծ վստահություն, կադրակազմի էլ ավելի մեծ մոտիվացիա, կադրակազմի շուկայական էլ ավելի լայն հնարավորություններ աշխարհի բոլոր երկրների, այդ թվում Հայաստանի համար, կստեղծի հսկայական ձգողական ուժ՝ ներգրավելով միջազգային աղբյուրներ եւ ռեսուրսներ:

Բարեկամներ, ես գիտեմ, որ 2020 թվականը հայ ժողովրդի համար նույնպես անմոռանալի է: Չինաստանն ու Հայաստանը եւ հնագույն փոխազդեցություններ են, եւ ունեն բարեկամական համագործակցության երկար ժամանակ: Դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման ի վերջո երկրորդ բարեկամական-համագործակցական հարաբերությունները կայուն զարգացել են: Նույնիսկ այս տարվա համաձայնագրի դեմ դաշմանիքի անձնադժվար դաշինքի երկու երկրների միջև գործնական համագործակցությունը երբեք չի դադարել: Չինական վիճակագրության համաձայն, երկրորդ առեւտրի ծավալը 2020 թվականին հասել է 747 միլիարդ ԱՄՆ դոլարի, ինչը նախորդ տարվա համեմատ զգալի աճ է՝ 33,18%: Չինաստանը վերջին տարի տարածված է մնալ Հայաստանի երկրորդ խոշորագույն առեւտրային գործընկերը: Համաձայնակցության ընթացքում Հայաստանում չինական ձեռնարկությունները ակտիվորեն կատարվում են իրենց սոցիալական պարտավորությունները եւ աշակերտները հասարակության բոլոր ոլորտներին հարթափայտելու դժվարությունները, նվիրեցին ավելի քան 800,000 դիմակ եւ հակահամաճարակային այլ միջոցներ: Միեւնույն ժամանակ, համաճարակի եւ կանոնավոր թռիչքների դադարեցման երկաթի մարտահրավերների ժամանակներում՝ չինացի աշխատակիցները ժամանակին վերադարձան Հայաստան, ներգրավեցին մեծաթիվ սեղանի աշխատողներին, վերակազմեցին իրենց աշխատանքներն ու արտադրությունը՝ նպաստելով զբաղվածությանը եւ սոցիալ-ճնշման վերականգնմանը եւ զարգացմանը:

Չինաստանի համաձայնագրային շուկային խորացնել բարեկամական համագործակցությունը Հայաստանի հետ եւ կօգտագործի եղած ներուժը: Նախ անհրաժեշտ է բարելավել առեւտրի դյուրացման մարտահրավերները, ստեղծել հիմնական նախագծերի ցուցակ, խրախուսել ձեռնարկություններին եւ հաստատություններին երկրորդ ներգրավվածությունը ենթակառուցվածքի կառուցման, արհեստական ինտելեկտի, բժշկական եւ առողջապահության, էլեկտրոնային առեւտրի, մշակութային փոխանակման եւ սուրճի, մասնագետների վերադարձումն ու այլ ոլորտներ երկրորդ ներդրումային համագործակցության ամրապնդման: Հույսով ենք, որ Հայաստանը, որդես Եվրասիական ճնշման վերադարձնում միջազգային համագործակցության ամրապնդման: Հույսով ենք, որ Հայաստանը, որդես Եվրասիական ճնշման վերադարձնում միջազգային հարաբերություններին, ինչպիսիք են Canton Fair-ը եւ Eurasian Expo-ն չին-հայկական առեւտրի մասշտաբներն ու մակարդակն էլ ավելի բարձրացնելու համար:

Երրորդ անհրաժեշտ է համախմբել արդեն իսկ գոյություն ունեցող հիմքերը եւ օգտագործել համագործակցության ներուժը: Ներկայումս Չինաստանը այնպիսի նախագծերի ղեկավարն է, որոնք նախատեսում են մայրուղու կառուցում, էլեկտրահաղորդման եւ վերափոխման կայանների վերափոխում, ձուլման եւ այլ գործարանների, ներդրումային ձեռնարկությունների հիմնում (համախմբել ջրի կայան, հագուստի գործարան, կապի ձեռնարկություններ, ինչպիսիք են ZTE-ն եւ Huawei-ը): Երկու երկրների կառավարությունները դեռ է համախմբել համագործակցության առկա հիմքերը եւ ակտիվորեն աշակերտել փոփոխման ուղղված ծառայություններին: Անհրաժեշտ է ստեղծել բարենպաստ ժամանակներ երկու կողմերի հետագա համագործակցության համար, անհրաժեշտ է օղակապել գործարար միջավայրը, ուսումնասիրել երկու երկրների միջև ուղի չվերաբերի բացման, արտադրության կարգավորման, ֆինանսական եւ վարկային առաջնությունների համագործակցության համագործակցության հնարավորությունները, նպաստել կարգերի փոխանակմանը: Անհրաժեշտ է լիովին օգտագործել առկա ռեսուրսները՝ հետագա համագործակցության ներուժն օգտագործելու համար:

Խորացնել չին-հայկական համագործակցությունը եւ միահամուռ կառուցել զարգացման նոր ուղիներ

գությունը երբեք չի դադարել: Չինական վիճակագրության համաձայն, երկրորդ առեւտրի ծավալը 2020 թվականին հասել է 747 միլիարդ ԱՄՆ դոլարի, ինչը նախորդ տարվա համեմատ զգալի աճ է՝ 33,18%: Չինաստանը վերջին տարի տարածված է մնալ Հայաստանի երկրորդ խոշորագույն առեւտրային գործընկերը: Համաձայնակցության ընթացքում Հայաստանում չինական ձեռնարկությունները ակտիվորեն կատարվում են իրենց սոցիալական պարտավորությունները եւ աշակերտները հասարակության բոլոր ոլորտներին հարթափայտելու դժվարությունները, նվիրեցին ավելի քան 800,000 դիմակ եւ հակահամաճարակային այլ միջոցներ: Միեւնույն ժամանակ, համաճարակի եւ կանոնավոր թռիչքների դադարեցման երկաթի մարտահրավերների ժամանակներում՝ չինացի աշխատակիցները ժամանակին վերադարձան Հայաստան, ներգրավեցին մեծաթիվ սեղանի աշխատողներին, վերակազմեցին իրենց աշխատանքներն ու արտադրությունը՝ նպաստելով զբաղվածությանը եւ սոցիալ-ճնշման վերականգնմանը եւ զարգացմանը:

կարդակը: Չինաստանի Միջազգային ներմուծման ցուցահանդեսը (CIIE, China International Import Expo) աշխարհում առաջին բարձր մակարդակի միջազգային ցուցահանդեսն է ներմուծման թեմայով, այն ամենամեծ մոնիթորինգը, ընդլայնվել է խթանվել է նախագահ Սի Ծինմինի կողմից: Այս տարի Չինաստանում տեղի կունենա չորրորդ Միջազգային ներմուծման ցուցահանդեսը: Մենք անկեղծորեն հրավիրում ենք Հայաստանի կառավարությանը եւ ձեռնարկություններին ակտիվորեն մասնակցելու ցուցահանդեսին, փնտրելու համագործակցության հնարավորություններ եւ ընդլայնելու բարձրակարգ աղբյուրների արհեստանոցը Չինաստան: Հավիրում ենք գործարար մարդկանց օգտվելու այնպիսի հարթակներից, ինչպիսիք են Canton Fair-ը եւ Eurasian Expo-ն չին-հայկական առեւտրի մասշտաբներն ու մակարդակն էլ ավելի բարձրացնելու համար:

ժամանակները դեռ է համախմբել համագործակցության առկա հիմքերը եւ ակտիվորեն աշակերտել փոփոխման ուղղված ծառայություններին: Անհրաժեշտ է ստեղծել բարենպաստ ժամանակներ երկու կողմերի հետագա համագործակցության համար, անհրաժեշտ է օղակապել գործարար միջավայրը, ուսումնասիրել երկու երկրների միջև ուղի չվերաբերի բացման, արտադրության կարգավորման, ֆինանսական եւ վարկային առաջնությունների համագործակցության համագործակցության հնարավորությունները, նպաստել կարգերի փոխանակմանը: Անհրաժեշտ է լիովին օգտագործել առկա ռեսուրսները՝ հետագա համագործակցության ներուժն օգտագործելու համար:

Հավիրում ենք Հայաստանի բոլոր ոլորտների բարեկամներին սերս Եվրասիական ճնշման ներքին շուկաներին Հայաստանում ՉԺԳ դեպարտամենտն ու ամենամեծ ինժեներներն ու համաժողովրդական համագործակցության ամրապնդման: Հույսով ենք, որ Հայաստանը, որդես Եվրասիական ճնշման վերադարձնում միջազգային համագործակցության ամրապնդման: Հույսով ենք, որ Հայաստանը, որդես Եվրասիական ճնշման վերադարձնում միջազգային հարաբերություններին, ինչպիսիք են Canton Fair-ը եւ Eurasian Expo-ն չին-հայկական առեւտրի մասշտաբներն ու մակարդակն էլ ավելի բարձրացնելու համար:

Կինոգետի նոր գիրքը՝ Փարաջանովի մասին

Հայտնի կինոգետ, գրող եւ գրաֆիկոս **Սերգեյ Գալստյանը** օրերս հրատարակեց իր նոր գիրքը՝ «**Փարաջանով. Հանդիպումներ եւ ոչ միայն... (Տարօրինակ վեպ զարմանալի մարդու մասին)**» վերնագրով: Գիրքը լույսի է եկել «Էդիթ Պրինս» հրատարակչությունում, խմբագիրն է **Ռուբիկ Էլոյանը**, ձեռագրողը՝ **Մանե Արաբաբյանը**, լրացված, 231+ էջ ծավալով, հարուստ՝ **Գուրգեն Միսակյանի, Զավեն Սարգսյանի** եւ **Յուրի Մեչիսովի** հեղինակային լուսանկարներով:

Գրքի ներկայացում

Կիրակի օրը, հունվարի 17-ին, ժամը 16:00-ին «Զանգակ» գրասանը (Աբովյան փ. 7) տեղի կունենա գրող, լրագրող **Ալեքս Գալստյանի** «Գաղստի ազգ, Թուրքիայի թափում հայերը» (Secret Nation. The Hidden Armenians of Turkey) գրքի ներկայացումը, ինչպես «**Ազգ**»-ին տեղեկացրեցին «Զանգակ» հրատարակչությունից: Հեղինակը անձամբ ուսումնասիրել է Թուրքիայի թափված եւ թափում հայերի կյանքը եւ գրքի ներկայացման ընթացքում դասնելու է իր փորձառության մասին: Կազմակերպիչները հետաքրքրվողներին սիրով հրավիրում են ներկա գտնվելու միջոցառմանը:

Լույս է տեսել

Լույս է տեսել Հովհաննես Այվազյանի «Ձեռք բաց մի թող...» չափածո ստեղծագործությունների ժողովածուն 160 էջ ծավալով: Գրքում ամփոփվել են հեղինակի վերջին տարիներին գրած բանաստեղծությունները, լեզուներն ու լեզուները, ինչպես նաեւ մանուկների եւ մեծերի համար բանաստեղծություններ: Գրքի առաջաբանում բանասիրության դրվագներ, որոշեցրած **Ազատ Եղիազարյանը** բարձր է գնահատել ժողովածուն: Նա մասնավորապես գրում է «Նախադասական արժեքների եւ նիսուկացի կարոնը կա այս գործերում: Պատմության գործերը երեւի չունեն այն թարմությունը, ինչ փայլունները: Բայց դրանք ամբողջացնում են հեղինակի ստեղծագործական անհասկանալիության բնութագիրը, բերում են նախադասական գյուղական կյանքի հե-

սափրի գծերն ու արժեքներ»: Հ.Այվազյանի ստեղծագործություններն աչքի են ընկնում վառ գույներով, գրված են սրի թրիչով եւ նրբանկատությամբ: Ժամացույցը, Ղողանջ հիշատակի, Տեռուրի Եզորը, Կուռքը եւ այլ գործերում հեղինակի հերոսները հիմնականում մարդիկ են, իրենց խոհափիլիսոփայական կերպարներով եւ աշխարհաընկալմամբ: Ուրախալի է, որ ի դեմս Հ. Այվազյանի գրքի ունենք բանաստեղծական, ֆնարական նոր ռոմբ գրված գործեր, որոնք անուրեւ իրենց ուրույն տեղը կունենան հայ գրականության զանազանում: Գիրքը նախատեսված է ընթերցող լայն շրջանակների համար:

Ստեփան ԳՊՊԵՅԱՆ
Տայկական Կենտրոնական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ, Տեխնիկական գիտությունների թեկնածու

ՆԱԻՐ 3ԱՆ

Գրքի հետ ավելի հաճախ ենք սկսել բարեկամանալ

Գրահրատարակչության ոլորտն ասֆիճանաբար աշխուժանում է: Անցել են այն ժամանակները, երբ անուր, կիսախախտ գրախանութները մոռացված թանձարաններ էին հիշեցնում: Դարակներում՝ խունացած գրքեր, վաճառաստեղանի մոտ՝ անհարթեր հայացքով սարիքով կամայք:

Մեր ժամանակների գրախանութների մեծ մասը գրավիչ, գունագեղ, ուրախ տարածքներ են հիշեցնում՝ ժողովրդի ու մարդանոց խորհրդանշան-վաճառողներով:

Գրահրատարակչներն ու գրախանութները բարեկամաբար համագործակցում են՝ գիրք նաեւ Եւրոպայի միջոց դարձած: Հիմնում, իհարկե, դաստիարակչական է. բիզնեսը՝ բիզնես, բայց առեւտրի առարկան գոնե հոգեւոր արժեքն է, գիտելիք:

Նախորդ տարվա դեկտեմբերին «Չանգակ» գրասենյակի ցանցը գրքի վաճառքի բավականին բարձր ցուցանիշ է գրանցել: Երես է, «Չանգակից» չեն հայտնում, թե սույզ քանի գիրք են վաճառել, որովհետեւ կոմերցիոն գաղտնիք է, բայց այլ տարբերակների կողմից՝ Եւրոպայում ընդամենը 20.000 է՝ մեկ ամսում վաճառված գրքերի հրաշալի ցուցանիշ:

«Չանգակ» գրասենյակի ցանցի հանրային կադրերի դաստիարակչական Ասոցիացիան առաջ, որ առաջին տարվա արդյունքները չեն ամփոփել, քանի որ 2020-ը ծանր սկիզբ է ունեցել՝ համավարակով տայնամալվորված: «Չանգակը» հասցրել է մի քանի միջոցառում՝ իրականացնել ու վերջ. արտակարգ դրության դաստիարակչական գրասենյակի փակվել են: Իսկ վերաբացվելուց հետո ամեն ինչ սկսել է ասֆիճանաբար հունի մեջ ընկնել եւ սարկվեցին, հասկալիքներ դեկտեմբերին, գրանցել է բավականին լուրջ ցուցանիշ: 2019-ի նույն ժամանակահատվածի համեմատ՝ 2020-ի դեկտեմբերին գրքերի վաճառքը ֆանտաստիկ սոկոսով աճել է: «Քսանհինգ սոկոս աճը կարող էր սովորական լինել, եթե արդեն սովորական ժամանակներում, բայց, հաշվի առնելով համավարակը, դաստիարակչական գրքերի վաճառքի մեր գրանցած ցուցանիշը բավականին շոտափելի է», - նկատեց Ասոցիացիան:

Գրքի ճիշտ ընտրություն, փոխառնակներ առեւտր

Ասոցիացիան «Չանգակ» գրասենյակի

րի հաջողությունը կախում է աշխատանքային այն սկզբունքի, մեթոդի հետ, որը մեր չի սկսվել. տեղական ժամանակ է, որ գրասենյակն ու հրատարակչները գրքերի համայնացմանն ուղղված նպատակային աշխատանք են անում՝ ոչ թե ստատիկ, թե երբ է ընթերցողը իրենց մոտենալու, այլ գիրքն անձամբ մոտեցնելով, հասանելի դարձնելով ընթերցողին: Բացի այդ, հասարակության տարբեր շերտեր գիրքը դիտարկում են որոշել լավագույն մեթոդներ են միմյանց գրքեր նվիրում: Գիրք նվիրելու մեթոդը ասֆիճանաբար ձեւավորվում ու արմատանում է:

«Հաճախ հաճելիորեն նկատում ենք գրքի մեծ հերթեր: Դեկտեմբերին մեր բոլոր հինգ գրասենյակում էլ մեծ հերթեր ենք տեսել: Մենք այսօր սկզբունք ունենք՝ «Չանգակ» գրասենյակում ուղղակի վաճառք իրականացնող աշխատակիցներ չկան, միայն մեկ խորհրդակցություն են իրականացնում: Առհասարակ, աշխատակիցներին ընտրելիս լուրջ կարեւորում ենք գրական ճաշակը, ընթերցանության, գրքի նկատմամբ սերը. բոլորի կյանքում գիրքն ու գրականությունը կարեւոր տեղ ունեն, հետաքրքիր, միայն աշխատանքում էլ այդ արժեքներն առաջին տեղում են: Գրասենյակի աշխատակիցները, մեր թիմի անդամները գրական սեփական ճաշակով առաջնորդվելով, կարողանում են ընթերցողին էլ ճիշտ խորհուրդներ տալ՝ ոչ գիրք ընտրել: Միայն անձամբ կարող են մեր գրասենյակի գրքերը, որոշեցի կարողանան ճիշտ ուղղորդել հաճախորդներին: Գրքի նկատմամբ սիրով կարողանում են վարակել անգամ մեզ, որովհետեւ դաստիարակչական ինչ-որ հարցով մեզ են գրասենյակը: Հաճախ հենց այդ մարդիկ էլ դառնում են մեր մեծական ընթերցողներն ու հաճախորդները, որովհետեւ աշխատակիցները մեզ համատեղ են գիրք ընտրում», - ներկայացրեց Ասոցիացիան:

Ի՞նչ առաջարկել մանուկներին ու դաստիարակչներին

Ճողովները հաճախ մանկատարակցական գրականություն կարդացած չեն լինում, բայց ուզում են իրենց երեխայի համար հենց այդպիսի գրքեր գնել: Առաջին գրասենյակի աշխատակիցները օգնության, դժվար է կողմնորոշվել՝ ո՞ր գիրքն ընտրել երեխայի համար: Ի՞նչ են սիրում կարդալ այսօրվա մանուկներն ու դաստիարակչները, հստակ դժվար է ասել. նախասիրությունները տարբեր են ու անբերական լինում լայն: Միայն հաճախ արդեն ուղղորդված են մեզում գրասենյակում: Դրոշմով ուսուցիչներն են համաձայնարարում, ցանկեր սրամարդում՝ ինչ կարդալ, այդ դաստիարակչական ինչ-որ կամ այն գիրքը բավականին մեծ դաստիարակչական ունենում: Ուրախալի է, որ ուսուցիչները երեխաներին դրոշմակարգով ծրագրից դուրս՝ հեղինակների են համաձայնարարում:

Միջին տարիքի համար գրականություն ընտրելը հեշտ չէ. անհատի ձեւավորման ժամանակահատված է՝ ինչպես կրթես դաստիարակում, այդպես էլ նա կմեծանա: Հեղինակի գեղարվեստական գրականության անցման ժամանակ որոշակի ճեղք է մնում, որը դեռ էլ լցնել ու ճիշտ լցնել: Ինչպես բոլոր ժամանակներում, այսօր էլ օգնության է գալիս ավանդական դասական գրականությունը: Այն շարունակաբար վերահրատարակվում է ավելի գրավիչ ու ներկայաճառի տեսքով: Սովետական ժամանակի գրքեր, ինչ խոսքով, դժվար են կարդացվում,

Մեր ժամանակների բնութագրերը

Մեծ դաստիարակչական ունեցող մանկատարակցական գրքերի ցանկում արդեն մի քանի տարի գրականություն է հարուստացել: Հասկալիքներ Ամանորին այն ժամանակ է վաճառվում. ժամանակում են միլիոնավոր համար: Տարվա ընթացքում էլ այս գրքի դաստիարակչական չի նվազում: Ոչ մանկական գրքերից մեծ դաստիարակչական ունեն խալեղ Հոսեյնյանի գրքերը, հասկալիքներ մեր «Հազար չհաղ արեւները»: Նարինե Աբգարյանի գրքերն են ժամանակակից գրականության անցման ժամանակ որոշակի ճեղք է մնում, որը դեռ էլ լցնել ու ճիշտ լցնել: Ինչպես բոլոր ժամանակներում, այսօր էլ օգնության է գալիս ավանդական դասական գրականությունը: Այն շարունակաբար վերահրատարակվում է ավելի գրավիչ ու ներկայաճառի տեսքով: Սովետական ժամանակի գրքեր, ինչ խոսքով, դժվար են կարդացվում,

Համավարակը, դաստիարակչական մեծ ազդեցություն են սրբալի ու դեմոկրատիայի գիրքը: Չարմանալի է, բայց սրբալից դուրս գալու գրքերի ընդգծված դաստիարակչական նկատմամբ, թեւ վերջին ամիսներին ժամանակում Վանո Սիրադեղյանի «Ձեռք ես տար քեզի վրայից» գիրքը, ինչպես նաեւ Վազգեն Սարգսյանի հեղինակած գիրքը:

Էլ ի՞նչ է դաստիարակչական ընթերցողը

Վերջին տարիներին ձեւավորվել է մոտավորապես գրականության մեծ դաստիարակչական ընթերցողներն իմենագրագետ, մոտավորապես, բիզնես-գրականության նկատմամբ մեծ հետաքրքրություն ունեն: Բիզնես, մարկետինգային հայերեն գրքերի դաստիարակչական կա, քանի որ եղածների մեծ մասն անգլերեն ու ռուսերեն է: Հրատարակչներն արդեն զբաղվում են այդ հարցով ու ջանքեր են նմանափոխ գրքերը հմարավորինս շուտ հայերեն թարգմանել եւ վաճառքի դնել:

Կոմիսիաների ժամը հասկալիքները Եվրոպայում ժամ է տարածված. այնտեղ ընդունված է երկար ճանապարհ գնալիս կոմիսիաների գիրք վեցնել ու ոչ թե սրամարդուն դժվար ընթերցվող տեքստերի, այլ դյուրամարդուն նկարների միջոցով ինչ-որ դաստիարակչական իմաստներ իմանալ: Մեզանում էլ կոմիսիաների դաստիարակչական կա, եւ այն ավելի է, քան առաջարկը: Անգլերեն կոմիսիաները լավ են վաճառվում, հասկալիքներ՝ մանկականները: Հայերեն կոմիսիաների դեմքում դժվար է ասել՝ դաստիարակչական է ավելի ժամ, թե՛ առաջարկը:

«Վերջին տարի Սարգսյանի «Վիշապը. Տուրքո կնոջ հարձակումը» կոմիսիան է լույս տեսել: Այն հասցրին մեկ օր՝ դեկտեմբերի 30-ին, վաճառել. գրքի մեծ վաճառքի արդյունքից: Հրատարակչները խոստացել են, որ գրքի հաջող հասնումներն էլ են լույս տեսնելու», - գրույց ավարտեց Ասոցիացիան:

Գրասենյակը վաղուց աշխատում են նաեւ առցանց, կասարում են առաջնություններ, «Չանգակը»՝ նույնպես: Ասոցիացիան Օհանյանը դարձյալ չհայտնեց՝ օրական քանի գրքեր են ստանում. կոմերցիոն գաղտնիքների շարքում է, սակայն մեզ, որ նախորդ տարվա հունվարի համեմատ՝ զանգերն ավելի ժամ են: Ամանորի սրամարդությունն այս տարի չի էլ զգացվել. մարդիկ արագ են անցել առօրյա կյանքին:

Եվրոպացի 10 հեղինակ՝ Հայաստանի մասին

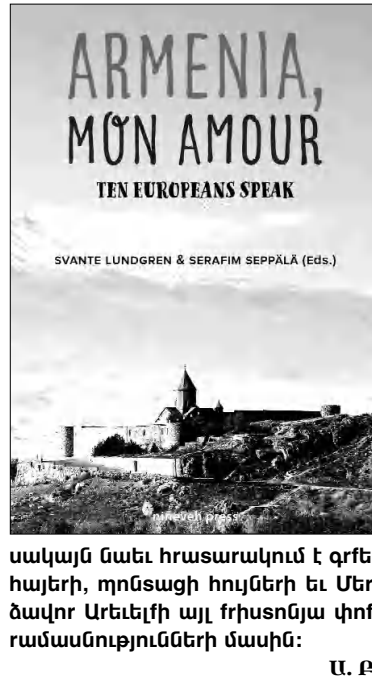
«Նիմփե յոթն» հրատարակչությունը վերջին լույս է ընծայել «Հայաստան, իմ սեր. աստ Եվրոպացի է խոսում» ժողովածուն: Գրքի վերնագրի առաջին մասը ֆրանսերեն է, երկրորդ մասը եւ բովանդակությունը՝ անգլերեն: Հասորը լույս է տեսել ֆինլանդացի երկու հայագետների՝ Սվանե Լունդգրենի եւ Սերաֆիմ Սերաֆիմովի մասնաձեռնություններով: Նրանց գրչին է դասակարգում նաեւ հասորի առաջին երկու գլուխը՝ «Նախաբան. Մեր դաստիարակչական ժամանակ» եւ «Ներածություն. Արեւսյան մոտեցումները Հայաստանին»: Գրքում զետեղված են տարբեր տեղումների եվրոպացի հեղինակների (մի մասը՝ հայագետ գիտնականներ) հոդվածներ՝ Հարալդ Բոթերի (Նորվեգիա) «Հայաստան, Բոդիլ Բյորնե եւ Զրազեր», Բեռնար Զուլիի (Բել-

գիա) «Կենդանի հիշողություններ», Ֆրանկ Էնգելի (Լյուսեմբուրգ) «Զեք Հայաստան. իմ հայկական ուղեւորության նախաձեռնությունը», Բալիմ Կոլվաչի (Հունգարիա) «Իմ հայկական ճանապարհորդությունը եւ ինչպես է այն սկսվել թափանցած գրադարանում», Սվանե Լունդգրենի (Ֆինլանդիա) «Ծիծեռնակաբերդի Յուլիոսը. իմ հայկական ուղեւորությունը», Յակոբ Օսիցկիի (Լեհաստան) «Ամենամեծ մրցանակը», Սթիվեն Փաունդի (Մեծ Բրիտանիա) «Դու կարող ես տեսնել ձմարությունն օտարի աչքերով», Զեյթ Բոյսթերի (Դանիա) «Պատահականությունը, թե՛ Աստուծո ձեռքը», Սիլվիա Շմիդի (Գերմանիա) «Փոքր կարող է ավելի լավ լինել, կամ ինչպես ծովափն ընկերացավ լեռների հետ» եւ Սերաֆիմ Սերաֆիմովի (Ֆինլանդիա) «Հայաստանում լինելու փիլիսոփայությունը»:

Սվանե Լունդգրենը ֆիննացի դաստիարակչական է, Լունդի (Վեդիկա) համալսարանի դոցենտ, աստիաների եւ հայերի գեղաստանությունների մասին աշխատությունների հեղինակ: Հայկական «Փրկության ֆուտբոլ» խաղարկային-վավերագրական կինոնկարում (2015, ռեժիսոր՝ Արամ Շահբազյան) հանդես է եկել որպես խոսնակ:

Արեւելյան Ֆինլանդիայի համալսարանի փիլիսոփայության դոցենտ Սերաֆիմ Սերաֆիմովի հոգեւորական է, հեղինակ է տասնյակ հասորների, որոնց թվում են «Արարածից արեւելք: Գեղեցկության եւ տարածության 12 բանալիներ Հայաստանում» (2007), «Հայոց գեղաստանության ժամանակները» (2011) եւ «Լույսի առաջին. Հայկական աղբյուրներ» (2013) ֆիններեն գրքեր (առաջինը լույս է տեսել նաեւ Վեդերեն՝ Սվանե Լունդգրենի թարգմանությամբ): Հեղինակ է նաեւ բյուզանդական, ասորական, արաբական եւ հայկական գրականությունը նվիրված անգլերեն ուսումնասիրությունների, Հայոց գեղաստանության մասին հոդվածների (այդ թվում՝ 2016-ին «Հայոց գեղաստանության ուսումնասիրությունները միջազգային հանդեսում» հրատարակված «Հայոց գեղաստանությունը «Ոսկե ծիրան» կինոփառատոնում: Վավերագրական եւ գեղարվեստական հեռուստաներ» հոդվածի): Մի քանի անգամ Ֆինլանդիայից Հայաստան բերել է խմբեր՝ ճանաչողական ուղեւորություններ:

«Նիմփե յոթն» հրատարակչությունը մասնագիտացած է ասորիների դաստիարակչական, մեկուկուսիքի եւ լեզվի մասին գրքերի լույսընծայման մեջ,

սակայն նաեւ հրատարակում է գրքեր հայերի, որոնցից հոյների եւ Մերձավոր Արեւելքի այլ փրսոնյա փորձաքննությունների մասին: Ա. Բ.

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դրոժխոր

Ամանոր է, բայց մարդիկ միմյանց շնորհակալություն եւ մաղթանքներ հղելու սրամաղթություն չունեն։ Գիտե՞մ եմ, ինչու որ Երկրի մեջ 1988-ին։ Սակայն այն ժամանակ ազգային գարթոնի ոգին էր թեւածում, մեր կողմին կանգնեց ու մեր ցավը կիսեց ողջ աշխարհը... ու ցավը սանելի դարձավ, ամբողջապես չկոտրվեցին։ Իսկ այսօր. «Մենք խորը փոսի մեջ ենք։ Ամոթանած, մթանած երկիր է։ Այստեղից աջ ու ձախ ճանապարհ չկա։ Պարան, ասիճան էլ չկա։ Մնում է իմենքս, իրար օգնելով, դուրս գանք այս ճգնաժամային վիճակից»։ Տարիներ առաջ կարծես ամբողջովին այսօրվա համար է ասել Կարեն Դեմիրճյանը։ Կանխատեսել էր այդ խելացի ու հեռաեստ Մարդը, թե լավ իմանալով հայոց դաստիարակը, մեր հարեաններին ու մեր բնույթը, գիտե՞ր, որ լինելու է, ինչ եղավ եւ ինչի ականատեսը եղանք։ Դժվարանում եմ ասել։

Արցախյան առաջին դասերազմում Արթուրյանը 26 տարի առաջ ավելի խայտառակ դասերազմում կրեց, ավելի մեծ տարածքներ կորցրեց, մոտ 30 հազար զոհ սպեց։ Բայց որքան էլ մեզ համար «սարոհման եղավ», դրանից ադրբեյջանցիները չկոտրվեցին, դարձան սեղանի մի թաղանթի անգամ չկորցնելով՝ այդ ընթացքում դասերազմվեցին, կոնսոլիդացվեցին որդես ազգ, զրոյից ստեղծեցին բանակ եւ 26 տարի անց Արցախյան երկրորդ դասերազմում հաղթանակ տարան։ Իսկ ամենահետադեմակամն ու մեզ համար ուսանելի այն եղավ, որ այդ տարիների ընթացքում ոչ մի ադրբեյջանցի հայերի հետ զիջումների գնալու, հայերի հետ փոխադրություն անելու ու հանգիստ ապրելու մասին այդպես էլ չհայտարարեց։ Այլ գրվածները կախ, իրենց գործի ու նպատակի հստակ գիտակցությամբ դասերազմվում էին նոր դասերազմի եւ ռեալիտի։

Գիտե՞մ արդե՞ս գնդակը մեր դարձրանում է, մենք աշխարհին, ու առաջին հերթին իմենքս մեզ մեզ էլ ապացուցենք, թե որդես կայացած ազգ ընդունակ ենք չկոտրվել, ընդունակ ենք ստեղծել նոր ուրախ դասերություն, ընդունակ ենք ստեղծել իրենց բանակից ավելի մարտունակ բանակ եւ վերջապես ընդունակ ենք ազատագրել Արցախը։ Գիտե՞մ էլ միայն մեր դասերազմում ու գործունեությամբ իմենքս մեզ ու աշխարհին համոզենք, որ մեր երազանքն ամեն ինչ զիջելու գնով ադրբեյջանցիների հետ առեւտուր անելը չէ։ Գիտե՞մ արդե՞ս իրենց մեզանից ավելի կենսունակ ազգ են եւ մենք այս տարածաշրջանում որդես անկախ դասերություն էլ ոչ մի անելիք չունենք, իսկ երեւանի անկունն էլ զուտ ժամանակակից հարց է։

Իսկապես երկիրը հայտնվել է աղետի շեմին է, ուստի ժողովրդի նպատակը չի կարող լինել ընդամենն իշխանափոխությունն ու արտաքին ընթացքներին անցկացումը։ Պետք է ըմբռնենք, որ զինադադարի ետևանում հայաստանում ընդամենը հրադադարի եւ հունամիտար հարցերի լուծման վերաբերյալ փաստաթուղթ է, որ գերիների եւ զոհվածների մարմինների փոխանակման, ինչպես նաեւ անհայտ կորած անձանց հարցերը մեզ է դառնում առաջնային՝ կոնկրետացնելով դրանց լուծման հնարավոր ժամկետները, իսկ մնացյալ մասով հակասում է միջազգային իրավունքին եւ հայ ազգի ու Գայասանի Գանադեսության շահերին։ Այլեւս հստակ մեզ է գործի երկիրն աղետալի վիճակից հանելու սրամաղթությունը եւ բոլոր ջանքերն ուղղվեն դրա իրագործմանը։

Մեր լինել-չլինելու գերխնդիրը երկրի դասերությունը ամրակայելու մեջ է։ Դասերազմի հավանականությունը գիտակցելով մենք անհրաժեշտ է գործնականում բազմաթիվացնել Գայ արտաքին փառաբանությունը նախ՝ Միսկի

Երկրի Ամանոր

խմբի համանախագահող երկրների, ինչպես նաեւ Իրանի, Կասսանի, Չինաստանի, Գերմանիայի, Գոնաստանի, Արաբական երկրների հետ զարգացնելով Գայ անվանագրության եւ իմենքսության երազանքները։ Անհրաժեշտ է նաեւ զուգահեռաբար Ռուսաստանի հետ հաստատել արժանադատի եւ իրավահավասար հարաբերություններ, սենսույան առանցքը դարձնել դասերազմական արդյունաբերությունը, արդարություն հաստատել երկրում եւ համերազմության մթնոլորտ ձեւավորել Գայասանում եւ հայության մեջ։ Կենսական անհրաժեշտություն է դարձել նաեւ խստագույս հետեւել Իսրայելի 5-րդ վարչապետ Բոլիա Մեյրի հետեւյալ խորհրդին. «Այնպիսի երկիր կառուցելու համար, որ կվերադառնան նրա բոլոր որդիները եւ որդեղից նրանք կմեկնեն միայն արձակուրդին, այնպիսի երկիր, որը վախ չի ունենա աղաքայի համար, հարկավոր է ընդամենը երկու փայլ կասարել՝ կոռուպցիան հավասարեցնել հայրենիքի դավաճանությանը եւ երեք մասնագիտություն՝ զինվորականությանը, ուսուցիչներին ու բժիշկներին դարձնել ամենաբարձր վարձատրվողներն ու ամենահարգվածները։ Ինչպես նաեւ բոլորի համար գիտակցված անհրաժեշտություն դառնա աշխատելը, ֆանի որ բացի մեզանից ոչ ոք չի դասերազմի եւ չի կերակրի մեզ, որովհետեւ մեր երկիրը միայն մեզ է մեզ, ուրիշ ոչ ոքի։ Եվ երբ սա դառնա ոչ դարձադարձ խոսք ու կարգախոս, այլ դառնա կենսաձեւ, այդ ժամանակ հասած կլինենք մեր նպատակին»։

Գաղտնիք չէ, որ հայ ժողովուրդն այսօր զոյության դասեր է մղում։ Բայց հստակ է նաեւ, որ բազմադարյան դասերություն ունեցող ժողովրդին հայրենիքի փրկության համար ոչինչ չի կանգնեցնի։ Տեսել ենք շատ արհավիրքներ, դասերազմներ, ցավ, բայց երբեք չենք կորել մեր ոգին, երբեք չենք խեղճանք թեւանուր առաջ։ Մենք կարող ենք կրկին Ազգային վերածնունդ ապրել, եթե սկսենք սկզբից. նախ՝ սերտնք ու դասեր փայլունքից եւ մարմնով սակամից։ Գիտե՞մ, որ ժողովուրդը լոկ անհայտ թվով, անհայտ կազմով գլխաբանակ չէ։ Որ նրա մի մասն այս օրերին իր գոհերին է սզում, մյուսը՝ իր գերիներին ու անհայտ կորածներին է փնտրում, մնացածն էլ՝ գահավարակով է հիվանդացած, մահանում է։ Այնպես որ իշխանության կողմ ու սեր ժողովուրդը կամ զբաղված է, կամ չկա։ Այնպես իրողությունն այն է, որ ժողովուրդն սղասում է նոր ուժի, նոր՝ լեզվով ասած «թափ թափ», գրեթե «օրորցային» փառաբանական ու դասերազմական ուղի անցած ուժի՝ ծնված 2018-ից հետո, բայց ֆանի որ մերկաների հետ էլ միայն կարող չունենա, ուրեմն ծննդյան վկայականը ստացած 2020-ի նոյեմբերի 10-ից հետո... Գիտե՞մ եք, Սասնա Շերտ Էրզրում Փոքր Մեդրը ոնց էր ասել՝ դուրս չեմ գա Ազգավարից, մինչեւ ցորենը չդառնա ֆանց մասուր։ Է, մի դուրս արի, մնա Ազգավարում, հարգելի ժողովուրդ, հետո չասես իմ սեղը որոցեցին...

Իրականում այս ամենը ողբերգություն է, դաժան, անկարագրելի համազգային աղետ, երբ հերթական անգամ ակնհայտ է դառնում, որ Եվրոդաներում, Անկարայում եւ Կրեմլում լավ են սովորել մեր վիտերը մեր անկախության դեմ օգտագործելու ձեւերը, երբ հայրենիքի անվերականգնելի կորուստների, հայրենակիցների, հազարավոր անվերադարձ կյանքերի, սասնյակ հազար հաճած ու վիրավոր երիտասարդների դասերազմ դարձած դասերազմը հյուծել ու նաեւ հիասթափեցրել է շատերին։ Գիտե՞մ, որ ակնհայտ է, որ Գայասանում հաջորդ իշխանությունը մեզ է անհամեմատ ավելի սթափ լինի, հազվեակատ եւ ամենակա-

կանում չենք։ Մենք որդես ազգ սխալ ենք թույլ սկել, ընթերցվ սխալ կամ թույլ իշխանություններ եւ նախկինում, եւ մերկայումս, բայց իշխանությունները անցողիկ են, իսկ մենք հավերժ։ Բոլոր թուրքազեր-ահաբեկիչները միայն հասկանան, որ միգրացիոն հաղթել են որոշ ճակատամարտում (ժողովրդի մեր մերկին անհաճության), բայց դասերազմը դեռ ավարտված չէ։ Գիտե՞մ, որ իրենցից առաջ շատերն են փորձել մեզ վերացնել, բայց մենք դեռ կանք եւ ի սարբերություն նախկին ժամանակների, մենք այլեւս ժամանակի հույսին չենք մստելու եւ սղասենք, որդես-զի միջազգային համրությունը ընդդեմ Գայ ազգի ձեր ֆայլերին համադասախան գնահատական տա։ Դուք այս ամենը չեք մարտելու, որդես ազգերու եւ ահաբեկչական դասերություններ։ Գիտե՞մ, որ հարկածել են Գայ ազգին եւ կասանան արժանի դասերազմ, որն իրենց համար կլինի կործանարար։ Խորհուրդ եմ տալիս շատ չուրախանալ, ֆանի որ ծիծաղում եմ, ով վերջում է ծիծաղում։ Գիտե՞մ, որ մենք այսօր դասերազմված ենք, եւ դուք օգտվում եք այդ առիթից, բայց դա շատով կվերջանա, եւ մենք, ամբողջ Գայ ազգը, կմիանանք հանուն մեր Գայրենիքի, եւ այդ ժամանակ կստանեք հաղթանակը ինչպիսին է լինում։ Գիտե՞մ նաեւ, որ հայրենի ամենուր ենք, ուժեղ եւ գործնականում այսուհետեւ կյանքի ենք կոչելու «խաղաղությունն եւ ուզում՝ դասերազմի» կոչ-հորդորը...

Բերը՝ լինի «ուղեղային»։ Գայ կուսակցական-փառաբանական համակարգը նախկին ձեւով չորիս նույնությամբ գոյատեւի, ֆանի որ մերկա ձեւով շարունակելը կործանարար է։ Այդ համակարգի արձատրական վերափոխում է անհրաժեշտ է, որն արդեն անգամ մեզանից անկախ օբյեկտիվ կերպով կլինի։ Վերջնականորեն եւ վճռական կերպով մեզ է հայտարարվի Գայ եւ ԱԳ արտաքին փառաբանական կողմնորոշման մասին, որը մեզ է լինի բազմաթիվ, սակայն նախաառաջ մեծական եւ անձեղ կողմնորոշում դեմի Ռուսաստանի Դասերություն, ֆանի որ այն միակ երկիրն է, որի հետ մեր շահերն հանդնկնում են։ Ներկա մերփառաբանական եւ դասերական ճգնաժամն էլ հնարավոր կլինի լուծել միմիայն ՌԴ համադասախան ազգակցությամբ։ Անգլո-սաֆոնական ու դասերաբանական նվաճողական նկրտումներին էլ դիմակայելու, Գայ իրական արտաքին ռազմական անվանագրությունն ու մերփառաբանական հոգեւոր անդորրը երազանքով արդարավել հնարավոր է բացառապես միմիայն երբայրական փրատնյա ռուս ժողովրդի ու ՌԴ հետ ամենատես դաժնով։

Միանձանակ բարձր ենք գնահատում ռուսական խաղաղադաս գործերի առաքելության իրականացումն Արցախում։ Սակայն ակնհայտ է նաեւ, որ որդես երկրում առանց սեղի զինված ուժերի խաղաղադաս գործերը միայնակ չեն կարող աղաքակցել սահմանների եւ բնակչությանը լիարժեք դասերազմությունն ու անվանագրությունը։ Սակայն Գայասանում եւ Արցախում այսօր դասերական համակարգերը կաթվածահար են եւ իրենց անգործությամբ ու բանակի դասերականությունները խոչընդոտելով՝ հնարավորություն չեն տալիս զինված ուժերին կասարել իրենց ուղիղ գործառույթները՝ դասերազմել Գայասանի, Արցախի սահմաններն ու խաղաղ բնակչությանը։ Գիտե՞մ, որ անհրաժեշտ է, որ Գայասանի ու Արցախի Գանադեսություններին զինված ուժերի դեկավարությունը, համագործակցելով ռուսական խաղաղադաս գործերի հետ, ընդունի անհրաժեշտ որոշումներ՝ աղաքակցելու համար մեր երկիր եւ ժողովրդի անվանագրությունը։

Կարելու են համարում ընդգծել նաեւ, որ մեր թեւամի թուրքերն էլ դեռ տաք են եւ չեն հասկացել, որ մենք այլեւս 1915 թվա-

Մեզ համար խիտ կարելու է մեծապես իրենք, որ Իսրայելում վաղուց կասարված իրողություն է ազգ-բանակ գործառույթը, որ համասարած գորակոչի դեմքում 8 միլիոն բնակչություն ունեցող եւ ամենախաղաղասեր ու աղաքակցված Եվրոպայի կարող է մի ֆանի ժամում հանել 250 հազարանոց բանակ, իսկ երկու օրվա ընթացքում բանակի թվաբանակը կկազմի 1.7 միլիոն։ Գանադեսության համար նեւնք, որ, օրինակ, Չինաստանի բանակի թվաբանակը 2.5 միլիոն է։ Ուսանելի այդպիսի օրինակները նկատի առնելով՝ կարծում եմ, որ մեզանում միանգամայն անհրաժեշտություն է առցանց հարթակ ձեւավորել, որդես կզբաղվեն եւ կկանավորագրվեն 18-ից 50 տարեկան այն Գայ փառաբանները, որոնք դասերազմ կլինեն առաջին իսկ կանչի դեմքում մերկայանալ զինվորախառններ։ Դասերաբար մեզ է կազմակերպենք գորհավարներ եւ կանավորներին վարժեցնենք, մերփառաբանական բանակին, դիմենք մեր ռազմավարական դասերական ՌԴ-ին՝ միջոցաբանական դասերաբարի համաձայն անհրաժեշտ ֆանակի զինեցնելիս մեզ տարադասելու խնդրանքով եւ այլ անհրաժեշտ ու դասերաբար ֆայլեր անենք, որդես լիարդանանք գործնականում աղաքակցել հայ ժողովրդի անվանագրությունն ու արժանադասությունը։ Անչափ կարելու է, որ իմենքս կարողանանք հաղթել մեր մերկի թեւամուն, ֆանի որ այդ դեմքում արդեն մեզ հաղթող չի լինի։

Անչափ կարելու է նաեւ հետեւողականորեն ականջալուր լինել Գարեգին Նժդեհի զգուցանում-հորդորին. «Զրբեցեք մեր դասերությունը եւ կստանեք, որ Արեւելքի եւ ոչ մի բռնակալ այնքան չարիք չի դասերազմել հայ ժողովրդին, որքան իր թագավորի նախանձը։ Խոսեցրեք մեր դասերությունը եւ միայն համոզվեք, որ թեւամի Գայասան է մերկանելի հաճախ այն ժամանակ, երբ նախանձն զլխավորների ժողովրդի մեր ժողովուրդը մերկուս դասերազմված է եղել»։

Յուրաբանյուր հայի համար հստակ, ընդունելի եւ ելակետային միայն դառնա այն, որ միջազգային ասղաբեզում մեծապես գործել եւ այսօր էլ կիրառվում է «ուժն է ծնում իրավունքը» սկզբունքը։

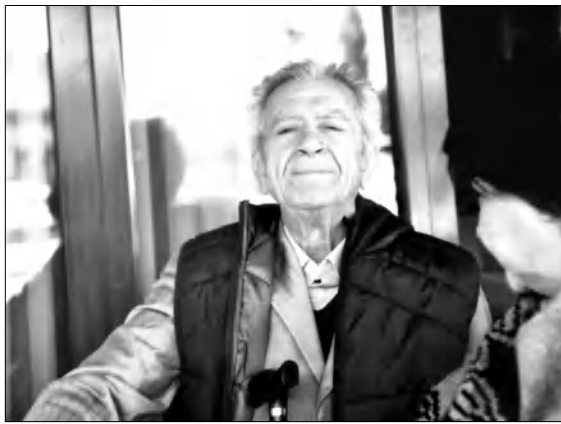
Գ.Գ. Ժողովրդավարությունը ուժեղների առաքելությունն է։

Դու միշտ ինձ հես ես, հայրի՛կ

Երբ արեւ կա երկնում, դու մի՞հոս ինձ հես ես, քանզի արեւի սնան ջերմ էիր, դայժառ ու լուսավոր: Երբ եղյանը զարդարում էր դասուհանի աղակին, դու մի՞հոս ինձ հես ես, քանզի գեղեցիկը ճեսնել «դարձ» բաների մեջ քեզանից եմ սովորել: Երբ բանաստեղծությունը ներսից խուսուս էր սալիս լեզուս, դու ինձ հես ես... բայց քեզ սնան կարդացող չեմ ես, ես ունկնդիրն եմ քո՛ իմ ծննդից ի վեր:

Քեզ հես չված մարդիկ քո ունկնդիրն էին, թեև դու մարդկանց խոսելու, անբռնազբոս արտաստեղծելու ազատության երաժշտությունն էս եղել մի՞հոս: Բայց քո բանավոր խոսքի հմայքը, քո բառարանի անսահմանությունը ստիպում էր լսել ու զարմանալ, լսել ու հիանալով չհագնեալ, հայոց լեզուն շեղ էր, արժանական, մարդուն բարձրացնել գիտեր քո հայոց լեզուն: Կանայք թագուհի էին դառնում քեզ հես գրույցից հետո, քո առաստեղծ վարք գեղեցիկ էր նույնաման, ես սովորական ճղամարդկանց բազմության մեջ սկսվում էր նրանց՝ քեզ սնան ասուցես ու ի՞նչսան որոնելու դժվար փնտրությունը: Դու մայրիկիս արժի բանալին ամուր դառնելու համընթացությունը երբեք չմոռացար, մեզ հավասարության քո օրինակը սիրելի է քոս:

Մի՞հոս սնող, հոգին անաղասացունից փրկող քո խոսքը մեծ հեռարաններ ունե՛ր՝ մեր սան քո ստեղծած հզոր գրադարանը գրնգում էր, կենդանանում, երբ փիլիսոփայական, ֆաղափական մտքի սփռանքները հայտնվում էին մեր առօրյայում, երբ գրույցը չէր վերջանում, գրադարակներից, ըստ սրամարտության եւ օրվա հանգույն, բացվում էին էջերը մեծ դռների, որոնց ոգեղենության կրողն էիր դու: Դեռ այդ ոգին զարմանալի սարողությամբ քո մեջ ամբարելով «ուրիշ» մտավոր հարսությունը, քո ստեղծածի շարժումն էր դառնում, քոնն ու մերը, ինձ էր դառնում, երբ դեռ կարդալ չգիտեիր: Ունկերս լի են գեղեցիկ բառերով, մեծ մարդկանց խոսքով, որոնց հես քո անկաշառ բարեկամությունը մեր սան լույսը սիվ ու գիտեր մի՞հոս վառ էր դառնում: Ցերեկը աշխատանքից հետո հյուր ընդունելու, մարդկանց կարիքները հոգալու, նրանց օգնելու համար էր, գիտե՞րք՝ քո անկողնոցի միայնությունն էր գրասեղանիդ գրեթե, գրի, արարման հես:

Հունվարի 11-ին քո գրասեղանն էլ ինձ սնան որբացել է, ես ես դեռ երկար ժամանակ չեմ համարձակվի մարել դա փոքր, քանզի քո գեղեցիկ մասերի հողունը սրբազան այդ սարածի՛ ինձ համար միակ թանկարժեք մասունքն է:

Աչքիդ ճետողությունը վերջին տարիներին սկարացել էր, ներսիդ լույսն՝ առասացել, զայրույթը ներողամտության գերին էր դարձել, ինաստույնդ իմ ճանաչած բոլոր փիլիսոփաներին հաղթել էր: Դեռ այդ շնորհն էր քեզ հուշել այնպես ընթերցել մահը, որ արողներս հոգալ չլինի քո սանջանը, որ հողը գրկելիս մայրիկիս կողմին հայտնվում ձեր նշանադրության օրը, որ թոնկիկիդ՝ Շուշիին կյանք նվիրած Գեուրգ Արսայանին երկնում մեռնակ չթողնես: Զո մահվան օրը երկնից դայժառ էր, հոգեհանգստի երկու ժամ շարունակ մարդկանց հոսքը չէր դադարում, ընկերներդ, գաղափարակիցներդ, ուսանողներդ արտաստեղծ էին, ֆեյսբուքը լի էր սաներիդ սիրո եւ գնահատանքի խոսքովանությամբ, հուղարկավորության ժամանակ արեւ կար երկնում, ու ոչ ոք չմոռաց ձյունով ծածկված գերեզմանոցում: Զո անփոխարինելի հոգասարությունն էր, ինչպես մի՞հոս՝ ձիւս ժամանակին:

Եկեղեցուն քո սմարին հակված, ծաղիկներով ծածկված թարմ շիրմիդ առջեւ իմ շունը՝ մրմունջը նույնն է՝ դեռության եւ իրավունքի մասնագետ իմ հայրիկ, մեր դեռության մեակ ու շնորհ, երկնից էլ վահան դարձիր մեր որբացյալ, մեր որբացյալ դեռությանն ու երկրին, Գեուրգի հես ամուր դառնիր մեր վերակերտելի դեռության մեծ հույսը: Երկուսդ կանգուն, երկնառափ սյուն դարձե՛ր Հայոց երկրի համար:

ԱՆՆԻՍ ԿՈՎՍԵՅԱՆ

Ճավակցություն

Պետության եւ իրավունքի ֆազահմուս մասնագետ, վաստակավոր դասախոս եւ հրատարակչի մարդ՝ **ԳԵՎՈՐԳ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆԻ** մահվան կադակցությունը «Ազգ»-ի խմբագրությունը վճակցում է իր երկարամյա հավասարի մաշխատակից Անահիտ Հովսեփյանին, հանգուցյալի մյուս հարազատներին, ընկերներին, նախկին ու ներկա ուսանողներին:

ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԱՄՅԱՆ

Հայաստանն այժմ զսնվում է անկախության օրջանի թերեւս ամենախորը ճգնաժամի մեջ: Բացի Արցախի ահռելի մասի կորստից եւ Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության հես առաջացած լրջագույն սղառնալիքներից, ի՞նչու վարչախմբի ֆաղափականությունը ճգնաժամային կացություն է ստեղծել նաեւ սնեստության մեջ, վասթարացրել բնակչության սղառնական կացությունը: Եվ այս ամենի ֆոնին, վարչապետի որոշումներ, ընդունվել է «հարկային ֆաղափականության ճեղքի կրճատման» միջոցառումներ (համադասարան նախագիծն արդեն սեղադրված է կառավարության դաշտնական կայքում), որով նախատեսվում է ծանրացնել հարկային բեռը հասկադես փոքր բիզնեսի վրա, դրդելով նաեւ ամենօրյա սղառնալիքներն արտադրողներին եւ ծառայությունների մոր թանկացումներին:

Հարկային բեռի բարձրացում, թանկացումների նոր ալիք եւ ներդրումների «փախուս» երկրից

Կրթական գյուղութեւերը, առողջադահական եւ կրթական ծառայությունները

Վերոնշյալ փաստաթղթով նախատեսված է առողջադահական եւ կրթության ոլորտները հարկել ավելացված արժեքի հարկով, ինչից մինչ օրս այդ ոլորտները ազատված էին: Հիմնավորումը ուղղակի զավեցալի է՝ իր սղառնական նկատառումներով: Այսինքն, ըստ այդ հիմնավորման, առողջադահական կամ կրթական ծառայությունից օգսվելու համար 20 տոկոս ավելի (ավելացված արժեքի հարկի չափով) վճարելը կնդատի ժողովրդի սղառնական վիճակի բարելավմանը: Ընդ որում, թանկացում լինելու է թե՛ դեռական, թե՛ մասնավոր հաստատություններում, քանզի որ այդ ոլորտներն ամբողջությամբ ազատված են ԱԱՀ-ից: Արդյունքում, օրինակ, թոքերի համակարգչային տոնոգրաֆիայի համար, որն իրականացվում է կորոնավիրուսի ախտորոշման համար, հարկ կլինի ներկայիս 20 հազար դրամի փոխարեն վճարել 24 հազար դրամ:

Նույնը նաեւ կրթական ոլորտում: **Թե՛ դեռական, թե՛ մասնավոր բուհերում ուսման վարձն ազատված է ավելացված արժեքի հարկից եւ եթե այդ արտոնությունը վերացվի, ադա առանց բացառության բոլոր բուհերում ուսման վարձերը կթանկանան:** Բնականաբար, դա առաջին հերթին հարկածելու է սղառնալիքներ խոցելի խալին, որը հիմա դժվարությամբ է վճարում այդ գումարները: Իրենց ծառայությունները կթանկացնեն նաեւ ավելի որակյալ կրթական ծառայություններ մատուցող մասնավոր դրդողները: Սակայն սա ամբողջը չէ:

Նիկոլ Փաշինյանը որոշել է գյուղատնտեսությունը եւս ընդգրկել ավելացված արժեքի հարկի դաշտում՝ դառնալով գյուղութեւերն արտադրող գյուղացիներից հաճախակի փաստաթղթեր սրամարդել: **Այն-հայտ է, որ սա նշանակում է գյուղութեւերի թանկացման մոր փուլ:** Եթե այժմ գյուղութեւեր վա-

ճառողները իրենց մասակարարված արտադրողների համար որեւէ փաստաթուղթ չեն ստանում ԱԱՀ-ից ազատված գյուղացիներից, ադա հիմա ստանալու են: Դա նշանակում է, որ նրանք հավելյալ 20 տոկոսի չափով հարկ են վճարելու եւ, համադասարանաբար, թանկացնելու են իրենց վաճառած գյուղութեւերը: **Երջանառության հարկը կբարձրանա, իսկ հարկման առավելագույն շեմը՝ կիջեցվի**

Տնեստական վիճակի վասթարացմանը զուգահեռ, կրուկ նվազել են նաեւ դեռական բյուջեի եկամուսները: Այն ասիճան, որ կառավարությունը հարկադրված եղավ հոկտեմբերին գրեթե 53 մլրդ դրամ վերցնել «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի հանգանակած գումարից: Այդուհանդերձ, ադեսալի կացությունը անգամ դրանից հետո չբարելավվեց: Այժմ էլ «հարկային ֆաղափականության ճեղքի կրճատման» միջոցառումներում կառավար-

բիզնեսի նկատմամբ: **Հարկային բեռի ծանրացումը, բնականաբար, իր վրա զգալու է բնակչությունը:** Բիզնեսը հարկադրված է լինելու բարձրացնել իր ծառայությունների, արտադրվող կամ վաճառվող արտադրանքների գները: Այս սարվա փեթվարի 1-ից դրան նդատող մեկ այլ գործոն էլ կա՝ 400 կվտ/ժ-ից ավելի սղառողների, այսինքն բիզնեսի համար էլեկտրաէներգիայի գների բարձրացումը:

Ներդրումներն էլ սկսեցի «փախչել» Հայաստանից

Կենտրոնական բանկի հրատարակման համաձայն, այս սարվա երրորդ եռամսյակում ոչ միայն օտարերկրյա ներդրումներ չեն կասարվել Հայաստանում, այլև դրանք դուրս են եկել երկրից: Այսինքն, գրանցվել է բացասական ցուցանիշ: **Մասնավորապես, այս սարվա հուլիս-սեպտեմբեր ամիսներին օտարերկրյա ներդրումները Հայաստանից**

դուրս են բերել 12,9 մլն դոլար: Նման երեսույթ վերջին 5-6 տարիներին Հայաստանում չէր արձանագրվել: Սա նշանակում է, որ մեր երկրում ունենմ ներդրումների համար ոչ նդատակար միջավայր:

Հիշեցնենք, որ Նիկոլ Փաշինյանը, առանց որեւէ հիմնի, կոռուպցիայի մեջ մեղադրեց մի քանի խոռ օտարերկրյա ներդրողների՝ «Գազդրոմ Արմենիա»,

րությունը հայտարարում է օրջանառության հարկի դրույֆաչափի բարձրացման եւ օրջանառության հարկի շեմի իջեցնելու մասին: Սա նշանակում է, որ հարկածն առաջին հերթին ուղղվելու է փոքր բիզնեսին՝ շուրջ 60 հազար տնեսավարողներին, որոնք գործում են օրջանառության հարկի դաշտում:

Փաստաթղթում նշված չէ, թե կոնկրետ որման է բարձրանալու օրջանառության հարկը եւ թե հարկի շեմը որմանով են իջեցնելու: **Ամեն դեմքում, դա չի կարող դեռական բյուջեի եկամուսների էական աճ բերել:** Բանն այն է, որ օրջանառության հարկից սացվող եկամուսները չեն գեռագացնում բյուջեի ընդհանուր եկամուսների 2 տոկոսը: Այս հարկատեսակից հավաքվող մուսերի ավելացումն աննշան ադեցույթյան կունենա, եթե իհարկե ունենա: Բացառված չէ նաեւ եկամուսների անկումը, քանզի որ հարկային բեռի ավելացման հետեանմով քոս սնեստավարողներ կփակվեն, կամ ավելի խորը սվերային դաշտ կնսնեն, կամ էլ աշխատատեղեր կկրճատեն:

Ինչ վերաբերում է օրջանառության հարկի շեմին, ադա այն այժմ 115 մլն դրամ է: 2019 թ.-ի հունվարի 1-ից օրջանառության հարկի շեմը 58 մլն դրամի փոխարեն վերադարձվեց 115 մլն դրամի, ցույց տալու համար, թե ի՞նչսանությունն իր փոքր բիզնեսի նկատմամբ մեղմ հարկային ֆաղափականության կողմնակից է: Հիմա, երբ սնեստական անկման մեջ ենք, եւ հասկադես փոքր բիզնեսին սասարելու սուր անհրաժեշտություն կա, կառավարությունը «մոռացել» է իր դիրհորոշումը եւ որոշել հարկային ահաբեկչություն իրականացնել փոքր

«Հարավ-կովկասյան երկաթուղի», «Վեոլիա», գործունեությունից գրկեց «Սանիտեին» եւ անորոշ թողեց Անուլարի հանրի քահագործման լիցենզիա ունեցող «Լիդիան Արմենիայի» գործունեությունը սկսել-չսկսելը: Ներին ներդրողների նկատմամբ էլ իրականացվեցին հալածանքներ՝ սկսած հարկային տեռորից վերջացած ֆրեական գործերի հարուցումով եւ ձեռքակալություններով: Բնական է, որ այս ամենն, ի վերջո, արտադրվելու էր ներդրումային միջավայրի վրա: 2019 թ.-ին օտարերկրյա ներդրումները նախորդ սարվա համեմատ մնացին անփոփոխ: Այս տարի դրամն արդեն նվազել են:

Քոս այս դառին հայտնի ցուցանիշներ, 2020 թ.-ի ինը ամիսներին Հայաստանում կասարված օտարերկրյա ներդրումները կազնել են 112,3 մլն դոլար: Անցած տարի՝ 2019 թ.-ի նույն ժամանակաօրջանում այդ ցուցանիշը 185,6 մլն դոլար էր, իսկ 2018 թ.-ի նույն ժամանակահատվածում՝ 186,4 մլն դոլար: Ընդ որում, 2018 թ.-ին ներդրումների ավելի քան կեսը կասարվել էին նախորդ ի՞նչսանությամբ օրով:

Ընդգծենք նաեւ, որ օտարերկրյա ներդրումները Հայաստանից սկսել են դուրս բերվել մինչեւ արցախյան դաշտագնը, եւ այս ի՞նչսանությունը չի կարող այն վերադրել դաշտագնին: Թե ի՞նչ կլինի սարվա վերջին եռամսյակում օտարերկրյա ներդրումների հես, դժվար չէ ենթադրել: Այսուհետ, ակամատեսն ենք այն բանի, թե ինչպես է «թավոյա» ի՞նչսանությունը անդունդ գլորում Հայաստանի սնեստությունը:

